

บทที่ ๓

แนวคิดความเชื่อการเข้าทรงในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

แนวคิดความเชื่อการเข้าทรงในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยเนื้อหาในบทที่ ๓ จะกล่าวถึงแนวคิดความเชื่อการเข้าทรง ทศนะการเข้าทรงในมุมมองพุทธศาสนา หลักธรรมที่เกี่ยวกับการเข้าทรง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ แนวคิดความเชื่อการเข้าทรงในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๓.๑.๑ ความหมายของความเชื่อในพระพุทธศาสนา

ในยุคก่อนที่พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นนั้น ศรัทธาญาณวิปยุตได้ครอบงำจิตใจของมนุษย์โดยทั่วไป แต่ละคนก็ปฏิบัติตามแนวคิดความเชื่อถือของตนเอง ไม่ได้ใช้สติปัญญาเข้ามาพิจารณาเหตุผลตามความเป็นจริง ศรัทธาญาณวิปยุตแบบนี้ได้หมดไป เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อุบัติบังเกิดขึ้น โดยใช้แสดงความจริง ศรัทธาญาณวิปยุตแบบนี้ได้หมดไป เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้บังเกิดขึ้น โดยได้แสดงความจริงตามเหตุและผลให้ผู้ฟังได้เกิดปัญญา เพื่อทำลายศรัทธาผิดๆ นั้น คนเราเมื่อมีปัญญาเกิดขึ้นแล้ว อวิชชาคือความมืด ก็จะอันตรายหายไป เมื่อความมืดหมดไป ปัญญาจักชุกก็จะทำให้สามารถมองเห็นสภาวะธรรมต่างๆ ได้ตามความเป็นจริงด้วยเหตุด้วยผล ในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงถึงความเชื่อ ได้บอกวิธีให้ได้ใช้ปัญญาประกอบศรัทธา

ในเกสปุตตสูตรมีเรื่องเล่าว่า พวกเจ้าลัทธิทั้งหลายชอบพากันเที่ยวสั่งสอนลัทธิความเชื่อของคนแก่ชาวกาลามะแห่งเกสปุตตนิคม เจ้าลัทธิหนึ่งก็สอนไปอย่างหนึ่ง เจ้าลัทธิหนึ่งก็สอนไปอีกอย่างหนึ่งตามทัศนะของตน ชาวกาลามะก็เกิดความสับสนในคำสอนของเจ้าลัทธินั้น ไม่รู้ว่าจะปฏิบัติตามคำสอนของใครดี ต่อมาเมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมายังนิคมแห่งหนึ่งนี้ ชาวกาลามะทั้งหลายก็พากันไปเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและกราบทูลว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าทั้งหลายก็พากันเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและกราบทูลว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ไม่รู้ว่าจะต้องทำตัวกันอย่างไรดี เพราะศาสดาองค์หนึ่งก็สอนไปอย่างหนึ่ง อีกองค์หนึ่งก็สอนไปอีกอย่างหนึ่ง ขอพระองค์ตรัสสอนข้อปฏิบัติที่ถูกต้องให้แก่พวกข้าพเจ้าด้วยเถิด ในครั้งนั้นพระองค์จึงได้ตรัสสอนว่า เมื่อได้ฟังสิ่งใดแล้ว ไม่ควรปลงใจเชื่อเสียทีเดียว ควรพิจารณาตามเหตุผลทั้ง ๑๐ ประการ เหล่านี้คือ

๑. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามๆ กันมา

๒. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา
๓. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
๔. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
๕. อย่าปลงใจเชื่อด้วยเพราะตรรกะ
๖. อย่าปลงใจเชื่อเพราะโดยการอนุมาน
๗. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
๘. อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรงกับทฤษฎีความเห็นของตน
๙. อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
๑๐. อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือผู้พูดเป็นครูเป็นอาจารย์ของเรา^๑

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับความรู้สึกถึงความเชื่อของคนบางคนกับภราทวาชะว่า ดูก่อน ภราทวาชะ ครั้งแรกท่านได้อ้างถึงความเชื่อ แต่เดี๋ยวนี้ท่านได้อ้างถึงการฟังตามๆ กันมา มีธรรม ๕ ประการ คือ

- ๑) สัทธา ความเชื่อ
- ๒) รุจิ ความชอบใจ
- ๓) อนุสสวะ การฟังตามกันมา
- ๔) อากาโรปปริวัตกะ ความตรึกเอาตามอาการ
- ๕) ทิฏฐินิฆมานขันติ คงามอดทนได้ซึ่งความเพ่งด้วยทิฏฐิ

จากธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ มีวิบากเป็น ๒ ลักษณะในปัจจุบัน คือ

- ๑) ถึงแม้สิ่งที่เชื่อกันด้วยดี เป็นของไม่จริง เป็นเท็จไปก็มี
- ๒) ถึงแม้สิ่งที่ไม่เชื่อกันด้วยดี แต่สิ่งนั้นเป็นของจริง เป็นของแท้ไม่เป็นอื่นไปก็มี เป็นต้น^๒

พุทธศาสนาได้กล่าวถึงศรัทธา คือ ความเชื่อ เกิดขึ้นจากเหตุใดเหตุหนึ่งด้านความกลัว ดังพุทธสุภาษิตที่กล่าวถึงความเชื่อของผู้ประสบกับเหตุการณ์อันน่าหวาดกลัวทั้งหลายแล้วยึดสิ่งต่างๆ มาเป็นที่พึ่งว่า

“ผู้คนเป็นอันมากถูกภยันตรายคุกคาม ยึดภูเขาบ้าง ลำเนาไม้ วัฒวาอาราม ต้นไม้ ป่าดง พงพี และเจตียสถานว่าเป็นที่พึ่ง”

มูลเหตุของความเชื่อมักจะถูกสร้างมาจากความไม่รู้ หรือความกลัวเป็นประการสำคัญดังพระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ว่า “อวิชา”^๓

^๑ อง.ติ.ก.(บาลี) ๒๐/๕๑๕/๒๔๑. ฉบับมหาจุฬารูป ๒๕๐๐.

^๒ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๒๘-๔๒๙/๔๑๗-๔๑๘. ฉบับ มหาจุฬารูป ๒๕๐๐.

^๓ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๓/๔๐.

ความเชื่อของมนุษย์เกิดขึ้นจากความไม่รู้^๔ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่าเป็น “อวิชชา” เมื่อได้พบเหตุการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่า แผ่นดินถล่ม จึงเกิดความคิดว่าต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งกระทำให้เกิดขึ้นจึงพากันสร้างผี วิญญาณเทพารักษ์ ขึ้นแล้วพากันนึกคิดว่าสิ่งที่สร้างขึ้นมานั้น มีรูปร่างตามจินตนาการของตนและทำพิธีกรรมต่างๆ เพื่อบูชาสักการะเช่นบวงสรวงเพื่อให้สิ่งที่ตนคิดว่ามีอยู่นั้นผ่อนคลายความรุนแรง และมีเมตตากรุณาไม่ทำร้ายและบันดาลความสุขมาให้ความเชื่อแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท^๕ คือ

๑. ความเชื่อทั่วไปหรือความเชื่อธรรมดา (Belief) เช่นนรกสวรรค์ความฝัน
๒. ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัวหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ (Superstition) ความเชื่อดั้งเดิม

ความเชื่อหมายถึง ศรัทธาความเชื่อถือ ความเลื่อมใส^๖ เป็นภาษาไทยถ้าเรียกตามรูปบาลี (อักษรไทย) คือสทฺธา และรูปสันสกฤต (อักษรไทย) คือศรทฺธาคนไทยใช้ทั้งรูปบาลีและสันสกฤตเมื่อกล่าวถึงความเชื่อก็ต้องกล่าวถึงลัทธิความเชื่อด่วนนั้นคือ “ศาสนาทุกศาสนาล้วนเกิดจากความเชื่อด้วยกันทั้งนั้น”^๗ ความเชื่อเป็นปรากฏการณ์ทางจิตของมนุษย์ “ที่เกิดจากการสนองความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) จัดว่าเป็นสัญชาตญาณดั้งเดิมเริ่มตั้งแต่มนุษย์เกิดมาเป็นทารกและมีพัฒนาการกลายมาเป็นความใคร่รู้ ในวัยเด็กจนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่”^๘ ความเชื่อซึ่งหมายถึงความตกลงใจเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งมี ๒ ลักษณะคือ

๑. ความตกลงใจในความมี หรือความเป็นของ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เชื่อว่านรกสวรรค์ภูตผีหรือเทวดามีจริง

^๔ สัณญา สัณญาวิวัฒน์, ปธานีวิถีพัฒนา, ศาสนาและความเชื่อในกรุงเทพมหานคร, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๔.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๗๖๗.

^๗ พระมหาประคัลดิ์ อคฺคปญฺโญ (ชั่งแสง), “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

^๘ นายแพทย์สุวัฒน์ จันทระจัน, ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

๒. ความตกลงใจในความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น มีความเชื่อว่าถ้าเราทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่ใครสิ่งนั้นย่อมตามสนองเรา^๙

สำหรับสังคมไทย เป็นสังคมพุทธศาสนา เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน และหากแบ่งความเชื่อทางพุทธศาสนาของประชาชนในสังคมหรือระดับความเข้าใจพุทธศาสนาของประเทศไทย สามารถแบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ

ระดับแรก เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนาตามหลักพระคัมภีร์ ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระศาสนา เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก และพระสูตรต่างๆ ประชาชนที่ยึดถือและปฏิบัติตามจะปฏิเสธหลักการ คำสอน และวิธีปฏิบัติอื่นๆ ที่มีได้อยู่ในพระคัมภีร์ เช่น ปฏิเสธความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดาหรือไม่ยอมรับความเชื่อและการปฏิบัติที่รับมาหรือปรับปรุงมาจากลัทธิความเชื่อของศาสนาอื่น ประชาชนที่มีความเชื่อทางพุทธศาสนาในระดับนี้ จึงมีจำนวนน้อย และส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง

อีกระดับหนึ่ง เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนาระดับชาวบ้านอันหมายถึง ความเชื่อในหลักคำสอนของพุทธศาสนาซึ่งผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์และความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์หรือผีสิงเทวดา ทำให้ผู้ที่ยึดถือและปฏิบัติไม่อาจแยกออกได้ว่า ส่วนใดเป็นหลักคำสอนที่มาจากพระพุทธศาสนาจริงและส่วนใดมิใช่ความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดา นั้นเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันซึ่งรวมไปถึงการเซ่นไหว้บรรพบุรุษและการเข้าทรงด้วย สำหรับประชาชนที่มีความเชื่อทางพุทธศาสนาระดับชาวบ้านนี้จะมีจำนวนมากกว่าระดับแรก^{๑๐}

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความเชื่อของมนุษย์เกิดมาจากความกลัว เมื่อมีความกลัวจึงต้องหาสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่อยู่รอบๆ ตัวที่เชื่อว่าสิ่งที้นั้นศักดิ์สิทธิ์บริสุทธวิเศษกว่าตนเองมีอำนาจที่สามารถทำให้เกิดได้ตายได้ให้ชั่วได้ให้ดีได้ควรแก่การเคารพบูชาและควรมอบให้ซึ่งเครื่องเซ่นสังเวย ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ก่อให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นตามความเชื่อของตนหรือของกลุ่มของตน

^๙ พระมหานิกัร สุวรรณดี, “การศึกษาวิเคราะห์หลักความเชื่อเรื่องระบบวรรณะของชาวฮินดูในประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวฮินดูและนักศึกษาศาสนาในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๑๐} สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย์จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๒๒-๒๓.

๓.๒ ทศนะการเข้าทรงในมุมมองพุทธศาสนา

ในทศนะการเข้าทรงในมุมมองพุทธศาสนา ร่างทรงหรือคนทรงเจ้าเป็นหนึ่งในข้อห้ามอันเป็นมหาศีลของพระภิกษุที่พระพุทธรองค์ทรงให้ภิกษุเว้นขาดมิให้กระทำเนื่องจากการเลี้ยวชีพโดยทางผิดเพราะเป็นเดรัจฉานวิชาดังปรากฏในพระไตรปิฎกในเล่มที่ ๙

...พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยวชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา...

...ให้ฤกษ์อาวาหมงคลฤกษ์วิวาหมงคลฤกษ์เรียงหมอนฤกษ์หย่าร้างฤกษ์รวบรวมทรัพย์ฤกษ์ใช้จ่ายทรัพย์ทำให้โชคดีทำให้เคราะห์ร้ายให้ยามดงครรภ์ร้ายมนตร์ทำให้ลั่นแข็งทำให้คางแข็งทำให้มือสั่น ...ใช้หญิงสาวเป็นคนทรงใช้หญิงประจำทวารลัยเป็นคนทรงบวงสรวงดวงอาทิตย์และท้าวมหาพรหมร้ายมนตร์พ่นไฟทำพิธีเรียกขวัญ ...^{๑๑}

...ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยวชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา...ใช้หญิงสาวเป็น**คนทรง**ใช้หญิงประจำทวารลัยเป็น**คนทรง**บวงสรวงดวงอาทิตย์และท้าวมหาพรหมร้ายมนตร์พ่นไฟทำพิธีเรียกขวัญ ...^{๑๒}

ชี้ให้เห็นว่าตามทศนะทางพระพุทธศาสนาร่างทรง/คนทรงเจ้าจัดเป็นเดรัจฉานวิชาถือเป็นวิชาชีพออย่างหนึ่งและเป็นเครื่องแสดงว่าร่างทรงและการเข้าทรงมีมาแล้วตั้งแต่ครั้งพุทธกาลนอกจากนี้ยังมีหลักธรรมที่สำคัญที่พอจะอธิบายถึงแนวคิดเรื่องร่างทรงและการทรงเจ้าคือ

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธรองค์ทรงให้ภิกษุเว้นขาดมิให้กระทำ เนื่องจากการเลี้ยวชีพโดยทางผิด เพราะเป็นเดรัจฉานวิชา ร่างทรง หรือคนทรงเจ้าเป็นหนึ่งในข้อห้ามอันเป็นมหาศีลของพระภิกษุ

มหาศีล แบ่งเป็น ๗ ข้อใหญ่ ดังนี้

๑. เว้นจากมิฉฉาชีพด้วยติรัจฉานวิชา จำพวกทำนายทายทัก ทำพิธีเกี่ยวกับ โชคลาง เสกเป่า เป็นหมอดู หมอฮู หมอผี

๒. เว้นจากมิฉฉาชีพด้วยติรัจฉานวิชา จำพวกทายลักษณะคน ลักษณะสัตว์

๓. เว้นจากมิฉฉาชีพด้วยติรัจฉานวิชา จำพวกดูฤกษ์ ดูชัย

๔. เว้นจากมิฉฉาชีพด้วยติรัจฉานวิชา จำพวกทำนายจันทรคราส สุริยคราส อุกกาบาต นักษัตรที่เป็นไปและผิดแปลกต่างๆ

๕. เว้นจากมิฉฉาชีพด้วยติรัจฉานวิชา จำพวกทำนายชะตาบ้านเมือง เรื่องฟ้าฝน ภัยโรค ภัยแล้ง ภัยทุพภิกข

^{๑๑} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๖/๑๐.

^{๑๒} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๑๐/๗๑.

๖. เว้นจากมิจฉาชีพด้วยไตรังฉานวิชา จำพวกให้ฤกษ์ยาม หรือแก้เคราะห์ เป็นหมอ เวทมนต์ ทรงเจ้า บวงสรวง สู่ขวัญ

๗. เว้นจากมิจฉาชีพด้วยไตรังฉานวิชา จำพวกทำพิธีบนบาน แก่บน ทำพิธีตั้งศาล ปลุกเรื่อน บำบวงเจ้าที่ บูชาไฟ เป็นหมอยา หมอผ่าตัด.

พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรังฉานวิชาเช่นที่สมณพราหมณ์ ผู้เจริญบางพวกฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรังฉานวิชาอย่างนี้ คือ ให้ฤกษ์อาวหาหมงคล ฤกษ์วิวาหมงคล ฤกษ์เรียงหมอน ฤกษ์หย่าร้าง ฤกษ์รวบรวมทรัพย์ ฤกษ์ใช้จ่าย ทรัพย์ ทำให้โชคดี ทำให้เคราะห์ร้าย ให้ยาผดุงครรภ์ ร่ายมนตร์ทำให้ลั่นแข้ง ทำให้คางแข็ง ทำให้มือ สั่น ทำให้คางสั่น ทำให้หูอื้อ เป็นหมอดูลูกแก้ว ใช้หญิงสาวเป็นคนทรง ใช้หญิงประจำท้าวลัยเป็นคน ทรง บวงสรวงดวงอาทิตย์และท้าวมหาพรหม ร่ายมนตร์พ่นไฟ ทำพิธีเรียกขวัญ^{๑๓}

จากการสำรวจเอกสารโบราณที่ชาวล้านนาบันทึกพระไตรปิฎก พบว่าในหัวข้อ มหาศีลที่ปรากฏในพระหมอลาลูต สำนวนล้านนา จำนวน ๗ ฉบับ จาก เชียงใหม่ ลำปาง และสามัญญผลสูตร สำนวนล้านนา จำนวน ๕ ฉบับ จาก เชียงใหม่ ลำพูน และน่าน เอกสารทั้งหมดนี้จารขึ้นในช่วง ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา คือระหว่าง พ.ศ.๒๓๐๐-๒๕๐๐ กล่าวถึงไตรังฉานวิชาจำนวน ๗ หมวด ได้แก่ ๑) การทำนาย ๒) การดูลักษณะ ๓) การดูฤกษ์สงคราม ๔) โหราศาสตร์และปรากฏการณ์ธรรมชาติ ๕) การพยากรณ์เหตุการณ์บ้านเมืองและการคำนวณ ๖) การให้ฤกษ์มงคล มนต์บังคับร่างกาย ทรงเจ้าและเรียกขวัญ และ ๗) การปรุงยารักษาโรคและบนบานศาลกล่าว รวมทั้งสิ้น มากกว่า ๑๕๓ วิชา ซึ่งต่างจากที่ปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ระบุว่ามีทั้งสิ้น ๑๕๓ วิชา ซึ่งวิชาที่ไตรังฉานวิชาในเอกสารโบราณล้านนามีจำนวนมากกว่า ได้แก่ วิชา “มูธา” (วิชาอ่านออกเสียง) “ขคฺควิชา” วิชาดาบ สรีกัญไชย (พระขรรค์ชัยศรี) ของท้าวพระญา ดังนี้เป็นต้น^{๑๔}

จะเห็นได้ว่า “มหาศีล” ทั้งหมดนี้ เน้นศีลด้านที่ท่านจัดเป็นอาชีวนิวิธานศีล และที่ตรัสรายละเอียดไว้มากในพระสูตรกลุ่มนี้ น่าจะเป็นเพราะทรงมุ่งให้เห็นวิถีชีวิต และลักษณะความประพฤติของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่แตกต่างจากสภาพของนักบวชมากมายที่เป็นมาและเป็นไปในสมัยนั้น^{๑๕}

^{๑๓} ที.ลี้. (ไทย) ๙/๒๑๐/๗๑.

^{๑๔} เกริก อัครชินเรศ, “การศึกษาวิเคราะห์ไตรังฉานวิชาในพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏในเอกสารล้านนา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (พุทธศาสนศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔), หน้า ๑๖๐.

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ๖**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖๙-๗๑.

ส่วนเรื่องภูตผีปีศาจที่มีพลังอำนาจ จนสามารถเข้าถึงมนุษย์ได้ (ทรงเจ้าเข้าผี) หรือสามารถติดต่อกับมนุษย์ได้ ก็มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเช่นเดียวกัน ดังแสดงไว้ดังนี้

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งถูกผีเข้า ภิกษุอีกรูปหนึ่งทุบตีท่านจนถึงแก่มรณภาพ^{๑๖}

อันตราย ๑๐ ประการ...สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ เมื่อไม่มีอันตราย...พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีอันตราย ไม่เพียงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ก็ขึ้นแสดง ต้องอาบัติทุกกฏภิกษุทั้งหลายเมื่อมีอันตราย เราอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ” อันตรายทั้งหลาย มีดังต่อไปนี้ ๑) พระราชาเสด็จมา ๒) โจรมาปล้น ๓) ไฟไหม้ ๔) น้ำหลากมา ๕) คนมามาก ๖) ผีเข้าภิกษุ^{๑๗}

อันตราย ๑๐ ประการ ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ในอาวาสแห่งหนึ่งในวันปวารณานั้น ๑) พระราชาเสด็จมา ..๒) โจรมาปล้น ..๓) ไฟไหม้ ..๔) น้ำหลากมา . ๕) คนมามาก ..๖) ผีเข้าสิงภิกษุ ...๗) สัตว์ร้ายเข้ามา ..๘) งูร้ายเลื้อยเข้ามา ..๙) ภิกษุจะถึงเสียชีวิต ..๑๐) มีอันตรายแก่พรหมจรรย์..^{๑๘}

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้เพราะถูกอมมนุษย์เข้าสิง^{๑๙} อาจารย์ และอุปัชฌาย์ ช่วยกันรักษาภิกษุนั้น แต่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ภิกษุนั้นเดินไปที่ร้านขายหมูแล้วกิน เนื้อดิบ ต้มเลือดสดๆ โรคอมมนุษย์เข้าสิงของภิกษุนั้นจึงสงบ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ. พระผู้มีพระภาคพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเนื้อดิบ เลือดสด ในเมื่อมีโรคอมมนุษย์เข้าสิง^{๒๐}

การเข้าทรงเป็นเรื่องของความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อด้านจิตวิญญาณ รากเหง้าเกี่ยวกับความเชื่อของการเข้าทรง ก่อเกิดขึ้นมาพร้อมกับพัฒนาการจิตวิญญาณของมนุษย์สำหรับของคนไทยการทรงเจ้าเริ่มปรากฏมีหลักฐานเมื่อไรไม่ชัดเจน จากการสันนิษฐาน การทรงเจ้า เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทย เมื่อชาวจีนอพยพเข้ามาสู่แผ่นดินไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง ในสมัยนั้นพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโปรดให้สร้างศาลเจ้าพ่อเขาตก หลังจากการค้นพบรอยพระพุทธรูปได้ไม่นาน และการตั้งศาลสำคัญๆ ขึ้นมาล้วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่อง “ร่างทรง” ทั้งสิ้น^{๒๑}

ศาสนาในที่นี้จะกล่าวถึงพุทธศาสนาในสังคมไทยภาคเหนือ ทั้งนี้ก่อนที่จะมีความเชื่อในพุทธศาสนา สังคมไทยในภาคเหนือมีความเชื่อดั้งเดิม คือ ความเชื่อเรื่องอำนาจผี วิญญาณของสรรพ

^{๑๖} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๑๘๘/๑๓๒.

^{๑๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/ ๒๓๐.

^{๑๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๓๔/ ๓๗๗.

^{๑๙} อมนุษย์เข้าสิง ในที่นี้หมายถึง ผีเข้า.

^{๒๐} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๔/๔๙.

^{๒๑} จักรพรรณ วัฒนบุตร, บรรณาธิการ, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์, หน้า ๖.

สิ่งต่างๆ ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในดินแดนภาคเหนือผ่านทางอำนาจส่วนกลางสิ่งที่จะทำให้เกิดความศรัทธาตั้งเดิมคงอยู่ และสามารถรับศาสนาความเชื่อของศาสนาต่างๆ เข้าด้วยกันส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คน บทบาทพุทธศาสนากลับมาได้ทำให้ความเชื่อเรื่องผีที่มีอยู่แต่เดิมเสื่อมหาย ขณะเดียวกันความเชื่อเรื่องผีและหลักเกณฑ์ทางพุทธศาสนากลับกลายเป็นสิ่งที่ดำเนินควบคู่กัน^{๒๒}

นอกจากนี้ยังเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาต้องใช้กรรม ในขณะที่มนุษย์ใช้กรรมนั้นก็มีการสร้างกรรมใหม่อยู่ตลอดเวลาทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว การใช้กรรมจึงไม่มีวันหมดสิ้นมนุษย์จึงต้องใช้ต้องเวียนว่ายตายเกิด เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิด วนเวียนอยู่ในวัฏสังสาร หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิด ตายแล้วเกิด ไม่มีวันจบสิ้น ในวัฏสังสาร มีดินแดนที่เรียกว่า ภพ เป็นแดนเกิดแดนตายของมนุษย์ที่ผลัดกันเกิดในดินแดนต่างๆ ตามแต่กรรมที่ทำไว้ ทั้งนี้สามารถแบ่งภพต่างๆ ได้ดังนี้ ภพนรก เป็นดินแดนที่ใช้ลงโทษผู้ที่ประกอบกรรมชั่วเป็นอาจิน กระทำอกุศลตลอดเวลา ภพเปรตและอสุรกาย เป็นดินแดนที่ใช้ลงโทษผู้ที่ต่ำพ่อแม่ ทำร้ายร่างกายพ่อแม่ รวมถึงผู้ที่มีจิตใจอิจฉาริษยา ไม่ยอมให้ใครได้ดีกว่าตน ภพเดรัจฉาน เป็นดินแดนที่อยู่ของผู้ที่มีโมหะความหลง ความโง่เขลา ขาดความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี ภพมนุษย์ เป็นที่อยู่ของผู้ที่สามารถแยกแยะความผิดชอบชั่วดี มีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม และมีจิตสำนึก ภพสวรรค์ เป็นดินแดนที่อยู่ของเทวดาที่มีจิตใจทำแต่กรรมดี ทำบุญทำกุศล เพียรภาวนารักษาศีล ปฏิบัติธรรมสะสมบุญเพื่อเตรียมตัวที่จะบนภพสวรรค์ และภพพรหมโลก เป็นดินแดนของผู้ที่ปฏิบัติศีลบำเพ็ญเพียรภาวนาทำสมาธิจนได้ฌาน^{๒๓}

ในทัศนะของพระพุทธศาสนาที่มีต่อแนวคิดเรื่องการเข้าทรง ในคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ว่าด้วยหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับกรรม และการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ของหมู่สัตว์ทั้งหลาย ซึ่งมีหลักธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเข้าทรง มีดังต่อไปนี้

๓.๓ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเข้าทรง

๓.๓.๑ ปฏิจฺจสมุปบาท

หลักปฏิจฺจสมุปบาทเป็นกระบวนการของธรรมชาติซึ่งอาศัยกันและเป็นเหตุปัจจัยแก่กันและกันปฏิจฺจสมุปบาทเป็นหลักธรรมซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงความเป็นไปของกฎธรรมชาติหรือความจริงอันมีอยู่ตามธรรมดาเป็นสภาวะธรรมชาติที่ไม่เกี่ยวกับการอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้า ดังพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลายตถาคตเกิดขึ้นก็ตามไม่เกิดขึ้นก็ตามธาตุนั้นคือความตั้งอยู่ตาม

^{๒๒} ฉลาดชาย รมิตานนท์, **ผีเจ้านาย**, (เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, ๒๕๒๓), หน้า ๗๐.

^{๒๓} บุญเลิศ เจริญผล, **หนีนรกเรื่องไม่ยาก**, (เชียงใหม่ : ดาราวรรณการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๖-

ธรรมดาความเป็นไปตามธรรมดาก็คงตั้งอยู่อย่างนั้นตลาคตรู้บรรลุนั้นว่าสังขารทั้งปวงไม่เที่ยงครั้นรู้บรรลุลแล้วจึงบอกแสดงบัญญัติกำหนดเปิดเผยจำแนกทำให้ง่ายว่าสังขารทั้งปวงไม่เที่ยงตลาคตรู้เกิดขึ้นก็ตามไม่เกิดขึ้นก็ตามธาตุนั้นคือความตั้งอยู่ตามธรรมดาความเป็นไปตามธรรมดาก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น”^{๒๔} และพระพุทธพจน์ว่า “ผู้ใดเห็นปฏิจสมุปบาทผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรมผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นชื่อว่าเห็นปฏิจสมุปบาท”^{๒๕}

ปฏิจสมุปบาท หมายถึงการที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดขึ้นการเกิดขึ้นของสิ่งทั้งหลายโดยอิงอาศัยกันและกัน^{๒๖} โดยที่กระบวนการของปฏิจสมุปบาทหมุนเวียนเป็นวงจรไม่มีจุดเริ่มต้นไม่มีจุดจบไม่มีเบื้องต้นเบื้องปลายแต่มีจะอธิบายโดยเริ่มต้นที่อวิชชาต่อเนื่องไปจนถึงชรามรณะ

ปฏิจสมุปบาทนี้เป็นหลักธรรมที่แสดงถึงขบวนการเกิด - ดับของสรรพสิ่งทั้งหลายที่ต้องอาศัยกันและกันในการเกิด-ดับครอบคลุมกฎทุกกฎ จึงมีชื่อเรียกหลายอย่างเช่นกฎแห่งเหตุผล บ้างกฎแห่งสากลจักรวาลบ้าง กฎแห่งขบวนการชีวิตบ้าง สายโซ่แห่งชีวิตบ้าง เป็นต้น หรือในบาลีก็เรียกปฏิจสมุปบาทในชื่ออื่นก็มี เช่น อิทัปปัจจยาปัจจยาการ เป็นต้น ปฏิจสมุปบาทมีองค์ประกอบทั้งหมด ๑๒ หัวข้อคือ อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติและชรามรณะ ส่วนโสกะปริเทวะ ทุกข์โทมนัส อุปายาส เป็นเพียงตัวเกิดร่วมหรือตัวพลอยผสมเท่านั้นและองค์ประกอบทั้ง ๑๒ นี้ล้วนเป็นปัจจัยแก่กันและกันคือต่างอาศัยกันและกันเกิดขึ้นเช่นปัจจัยให้ต้นไม้งอกขึ้นมิใช่หมายถึงเพียงเมล็ดพืชแต่หมายถึงดิน น้ำ ปุ๋ย อากาศ อุณหภูมิ เป็นต้น เป็นปัจจัยแต่ละอย่างและการเป็นปัจจัยแก่กันและกันนี้เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามลำดับก่อนหลังโดยกาลหรือเทศะ เช่น พื้นกระดานเป็นปัจจัยแก่การตั้งอยู่ของโต๊ะ เป็นต้น^{๒๗}

ความหมายและองค์ธรรมของปฏิจสมุปบาทพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้ในหนังสือพุทธธรรมเพื่อง่ายแก่การเข้าใจโดยสังเขปดังนี้

๑. อวิชชาคือความไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริงไม่รู้เท่าทันตามสภาวะหลงไปตามสมมติบัญญัติความไม่รู้ที่แฝงอยู่กับความเชื่อถือต่างๆ ภาวะขาดปัญญาความไม่เข้าใจเหตุผลการใช้ปัญญาหรือปัญญาไม่ทำงานในขณะนั้นๆ

๒. สังขารคือความคิดปรุงแต่งความจงใจมุ่งหมายตัดสินใจและการที่แสดงเจตนาออกเป็นการกระทำการจัดสรรกระบวนการความคิด และมองหาอารมณ์มาสนองความคิดโดยสอดคล้องกับ

^{๒๔} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๓๗/๓๘๕.

^{๒๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๐๖/๓๓๘.

^{๒๖} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, **นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๓.

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๘๔.

พื้นนิสัยความถนัดความโน้มเอียงความเชื่อถือและทัศนคติของตนตามที่ได้สั่งสมไว้การปรุงแต่งจิตปรุงแต่งความคิดหรือปรุงแต่งกรรมด้วยเครื่องปรุงคือคุณสมบัติต่างๆที่เป็นความเคยชินหรือได้สั่งสมไว้

๓. วิญญาณคือความไม่รู้ต่ออารมณ์ต่างๆ คือเห็นได้ยินได้กลิ่นรู้สัมผัสรู้ต่ออารมณ์ที่มีในใจตลอดจนสภาพพื้นเพของจิตใจในขณะนั้นๆ

๔. นามรูปคือความมีอยู่ของรูปธรรมและนามธรรมในความรับรู้ของบุคคลภาวะที่ร่างกายและจิตใจทุกส่วนอยู่ในสภาพที่สอดคล้อง และปฏิบัติหน้าที่เพื่อตอบสนองในแนวทางของวิญญาณที่เกิดขึ้นนั้นส่วนต่างๆของร่างกายและจิตใจที่เจริญหรือเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพจิต

๕. สฬายตนะ คือ ภาวะที่อายตนะที่เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่โดยสอดคล้องกับสถานการณ์นั้นๆ

๖. ผัสสะ คือ การเชื่อมต่อความรู้กับโลกภายนอกการรับรู้อารมณ์ต่างๆ

๗. เวทนา คือ ความรู้สึกสุขสบายถูกใจหรือทุกข์ไม่สบายหรือเฉยๆ ไม่สุขไม่ทุกข์

๘. ตัณหา คือ ความอยากทะยานร่ำรนาหาสิ่งอันนวยสุขเวทนาหลักหนี่งสิ่งทีก็ทุกขเวทนา, โดยอาการได้แก่อยากได้ออยากเป็นอยากคงอยู่นั้นๆ ยังยืงตลอดไปอยากให้ดับสูญพินาศไปเสีย

๙. อุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่นในเวทนาที่ชอบหรือชังรวรั้งเอาสิ่งต่างๆ และภาวะชีวิตที่อำนวยเวทนานั้นเข้าผูกพันกับตัวความยึดมั่นต่อสิ่งทีก่อให้เกิดเวทนาที่ชอบหรือไม่ชอบจนเกิดทำทีหรือตีราคาต่อสิ่งต่างๆ ในแนวทางทีเสริมหรือสนองตัณหาของตน

๑๐. ภพ คือ กระบวนพฤติกรรมทั้งหมดทีแสดงออกเพื่อสนองตัณหาอุปาทานนั้นและภาวะชีวิตทีปรากฏเป็นอย่งใดอย่งหนึ่งโดยสอดคล้องกับอุปาทานและกระบวนพฤติกรรมนั้น

๑๑. ขาติ คือ การเกิดความตระหนักในตัวตนว่าอยู่หรือไม่ได้อยู่ในภาวะชีวิตนั้นหรือไม่ได้มีไม่ได้เป็นอย่งนั้นๆ การเข้าครอบครองภาวะชีวิตนั้นหรือเข้าสวมเอากระบวนพฤติกรรมนั้นโดยการยอมรับตระหนักขึ้นมามีเป็นภาวะชีวิตของตนเป็นกระบวนพฤติกรรมของตน

๑๒. ชรามรณะ คือ ความสำนึกในความขาดพลาดหรือพรากแห่งตัวตนจากภาวะชีวิตอันนั้นความรู้สึกว่าตัวตนถูกคุกคามด้วยความสูญสิ้นสลาย หรือพลัดพรากจากภาวะชีวิตนั้นหรือจากการได้มีได้เป็นอย่งนั้นๆ จึงเกิดโสกะปริเทวะทุกข์โทมนัสอุปายาสพวงมามีด้วยคือรู้สึกคับแคบขัดข้องขุ่นมัวแห่งใจหดหู่ซึมเซาไม่สมหวังกระวนกระวายและทุกข์เวทนาต่างๆ^{๒๘}

นอกจากนี้ในคัมภีร์อรุทธกถา^{๒๙} ได้แสดงปฏิจจสมุปบาทแบบเข้าใจง่ายๆ จะเรียกว่าแบบชาวบ้านหรือแบบย่อก็ได้โดยแยกประเภทองค์ ๑๒ ของปฏิจจสมุปบาทตามหน้าที่ของมันในวงจร

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่๑๑,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า๑๐๙ - ๑๑๐.

^{๒๙} ๑๐๐ ปีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจอาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๔,หน้า ๙๓๙-๙๔๐.

ออกเป็น ๓ พวกเรียกว่า “วิภูษะ๓” หรือ “ไตรวิภูษะ” ซึ่งแปลว่า วน ๓ คือ กิเลสวิภูษะวน คือกิเลส กัมมวิภูษะวน คือกรรมวิปากวิภูษะวน คือวิปาก ดังนี้

๑) อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เป็นกิเลสคือตัวสาเหตุผลักดันให้คิดปรุงแต่งกระทำการต่างๆ เรียกว่า กิเลสวิภูษะ

๒) สังขาร (กรรม) ภาพเป็นกรรมคือกระบวนการกระทำหรือกรรมทั้งหลายที่ปรุงแต่งชีวิตให้เป็นไปต่างๆ เรียกว่า กรรมวิภูษะ

๓) วิญญาณนามรูปสฬายตนะผัสสะเวทนา เป็นวิปากคือสภาพชีวิตที่เป็นผลแห่งการปรุงแต่งของกรรมและกลับเป็นปัจจัยเสริมสร้างกิเลสต่อไปได้อีกเรียกว่าวิปากวิภูษะ^{๓๐}

วิภูษะทั้ง ๓ นี้หมุนเวียนต่อเนื่องเป็นปัจจัยอุดหนุนแก่กันทำให้วงจรแห่งชีวิตดำเนินไปไม่ขาดสาย

ปฏิเสธสมุปบาทเป็นหลักธรรมที่สำคัญที่ใช้อธิบายกระบวนการและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะเรื่องการเกิดทุกข์ และการดับทุกข์แต่ส่วนที่จะเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องร่างทรงนั้น น่าจะเป็นเรื่องวิญญาณพระพุทธร่องค์ทรงใช้บุพเพนิวาสานุสสติญาณ และจุตูปปาตญาณทำให้พระองค์ทรงทราบชัดว่าคน และสัตว์ตายแล้วเกิดอีกเพราะวิญญาณยังไม่ดับลงอย่างเด็ดขาดตามแนวของปฏิเสธสมุปบาทวิญญาณแบ่งเป็น ๒ สายคือ ภาวังควิญาณทำหน้าที่จุติจากร่างที่เป็นโอปปาติกะ(จุติวิญญาณ) มาถือปฏิสนธิในครรภ์มารดา(ปฏิสนธิวิญญาณ) ดังนั้นปฏิสนธิจิต-ภาวังจิต-จุติจิตจึงมีความสืบเนื่องกันซึ่งเกี่ยวข้องกับการตายและการเกิดใหม่สิ่งใดมีวิญญาณสิ่งนั้นย่อมมีชีวิตและวิถีวิญญาณซึ่งจัดเป็นวิญญาณชั้น^{๓๑} วิญญาณทั้ง ๒ สายนี้แยกกันไม่ออกเพราะภาวังควิญาณเป็นวิปากส่วนวิถีวิญญาณเป็นกรรมและปัจจัยแห่งวิญญาณก็คือนามรูปนั่นเอง ดังนั้นวิญญาณในส่วนนี้อาจนำไปสู่แนวคิดเรื่องวิญญาณของร่างทรง (วิญญาณนิยม)

๓.๓.๒ กรรมและการเกิดใหม่(สังสารวัฏ)

กรรม หมายถึง กิจกรรมของมนุษย์ ได้แก่ การประกอบอาชีพการงาน การดำเนินชีวิต การดำเนินกิจการต่างๆ อันเป็นผลมาจากเจตจำนงเสรี การคิดปรุงแต่ง การทำให้เกิดความเป็นไปในสังคม ดังพุทธพจน์ที่ว่า ดูก่อนวาสถุระ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้ใดอาศัยไคร้กรรมเลี้ยงชีพ จะเป็นชวานา ผู้ปกครองบ้านเมือง พระราชา แม้ชาติกำเนิดจะเป็นพราหมณ์ ผู้นั้นก็ทำใช้พราหมณ์ ฯลฯ เราเรียก บุคคลผู้ไม่มีกิเลส ผู้ไม่มีความกังวล ผู้ไม่มีความเชื่อถือนั่นว่าเป็นพราหมณ์ แม้ไม่ได้เป็น

^{๓๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๑๐๔.

^{๓๑} บรรจบบรรณรุจิ, จิต! มโน! วิญญาณ!, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๗),

พราหมณ์เพราะชาติกำเนิด แต่คนจะเป็นพราหมณ์ได้ก็เพราะกรรม จะเป็นพราหมณ์ไม่ได้ก็เพราะกรรม บุคคลเป็นชาวนา เป็นศิลปิน เป็นพ่อค้า เป็นคนรับใช้ เป็นโจร เป็นทหาร เป็นบุโรหิต เป็นพระราชาก็เพราะกรรมทั้งนั้น บัณฑิตทั้งหลาย ผู้เห็น ปฏิจจสมุปบาทธรรม ฉลาดในธรรม วิบากกรรม ย่อมมองเห็นกรรม ตามความเป็นจริง “กมมณา วตตติโลกก”^{๓๒} โลกย่อมเป็นไปตามกรรม หมู่สัตว์ย่อมเป็นไปตามกรรม

“กรรม” แปลว่าการกระทำมีความหมายกลางๆ ใช้ได้ทั้งในทางดีและทางไม่ดีถ้าเป็นกรรมดีเรียกว่ากุศลกรรมกรรมไม่ดีเรียกว่าอกุศลกรรมแต่ในความรู้สึกของคนไทยคำว่ากรรมมักหมายถึงการกระทำไม่ดีและผลของการกระทำไม่ดี

พระพุทธเจ้าได้ตรัสความหมายของกรรมไว้ในนิพเพธิกสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลายเพราะอาศัยเหตุนี้ว่าเรากล่าวว่าเจตนาเป็นตัวกรรมบุคคลคิดแล้วจึงกระทำด้วยกายวาจาและใจ”^{๓๓}

กรรมคือการกระทำอันเป็นเหตุโดยมีผลตามมาเป็นการเกิดใหม่คือการเวียนตายเวียนเกิดไม่จบสิ้นไปในภพภูมิต่างๆ^{๓๔}

กรรมหมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาคือทำด้วยความตั้งใจทั้งดีและชั่วในขณะนี้จะมีถึงกรรม ๑๒ คือทิฏฐธัมมเวทนียกรรม (กรรมที่ให้ผลในชาตินี้), อุปปัชชเวทนียกรรม (กรรมที่ให้ผลในภพหน้า), อปราปรเวทนียกรรม (กรรมที่ให้ผลในภพต่อไป), อโหสิกรรม (กรรมที่เลิกให้ผล), ชนกกรรม (กรรมที่เป็นตัวนำให้เกิด), อุปัตถัมภกกรรม (กรรมที่สนับสนุน), อุปปีฬกรรม (กรรมบีบคั้น), อุปฆาตกรรม (กรรมตัดรอน), ครุกกรรม (กรรมหนักที่ให้ผลก่อน), พหุลกรรมหรืออาจินณกรรม (กรรมทำมากหรือกรรมที่เคยชิน), อาสันนกรรม (กรรมทำเมื่อจวนจะตาย) และกัตตตทากรรม (กรรมที่ทำด้วยเจตนาอ่อน)

การเกิดใหม่ (สังสารวัฏ) คือการจุติและการถือปฏิสนธิระหว่างโลกของโอปปาติกะกับโลกของมนุษย์เพราะในโลกทั้งสองนี้มีการเกิดและตายอยู่ตลอดเวลาแล้วคือเมื่อมีการตายในโลกมนุษย์ก็หมายความว่ามีการเกิดปรากฏใหม่แล้วในโลกของโอปปาติกะและเมื่อมีการตายในโลกของโอปปาติกะก็หมายความว่ามีการเกิดใหม่ปรากฏแล้วในโลกของมนุษย์วนเวียนกันอยู่เช่นนี้^{๓๕}

แนวคิดเรื่องกรรมโดยเฉพาะกรรมที่ให้ผลในภพหน้าและภพต่อไปจะมีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องการเกิดใหม่และปรโลกและมีผลต่อความเชื่อเรื่องโลกหลังความตายของร่างทรงด้วย

^{๓๒} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๖๐/๔๕๒.ฉบับ มหาจุฬาเดปีฎก ๒๕๐๐.

^{๓๓} อจ. ฉก.ก. (ไทย) ๒๒ / ๖๓ / ๕๗๗.

^{๓๔} สุนทรณรังสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒๖.

^{๓๕} บรรจบบรรณรุจิ, จิต! มโน! วิญญาน!, พิมพ์ครั้งที่ ๔, หน้า ๖๙.

๓.๓.๓ แนวคิดเรื่องผี

ส่วนเรื่องภูติผีปีศาจที่มีพลังอำนาจจนสามารถเข้าถึงมนุษย์ได้ (ทรงเจ้าเข้าผี) หรือสามารถติดต่อกับมนุษย์ได้ก็มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเช่นเดียวกันดังแสดงไว้ดังนี้

...สมัยนั้นภิกษุรูปหนึ่งถูกผีเข้าภิกษุอีกรูปหนึ่งทุบตีทํานจนถึงแก่มรณภาพ...^{๓๖} อันตราย๑๐ ประการ...สมัยนั้นพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อเมื่อไม่มีอันตราย...พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลายเมื่อไม่มีอันตรายไม่พึงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อภิกษุสงฆ์หมู่ใดยกขึ้นแสดงต้องอาบัติทุกกฏภิกษุทั้งหลายเมื่อมีอันตรายเราอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ” อันตรายทั้งหลายมีดังต่อไปนี้ ๑) พระราชาเสด็จมา ๒) โจรมาปล้น ๓) ไฟไหม้ ๔) น้ำหลากมา ๕) คนมามาก ๖) ผีเข้าภิกษุ^{๓๗}

... อันตราย ๑๐ ประการภิกษุทั้งหลายหนึ่งในกรณีนี้ในอาวาสแห่งหนึ่งในวันปวารณานั้น ๑) พระราชาเสด็จมา๒) โจรมาปล้น๓) ไฟไหม้๔) น้ำหลากมา ๕) คนมามาก ๖) ผีเข้าสิงภิกษุ๗) สัตว์ร้ายเข้ามา๘) งูร้ายเลื้อยเข้ามา๙) ภิกษุจะถึงเสียชีวิต ๑๐) มีอันตรายแก่พรหมจรรย์...^{๓๘}

...สมัยนั้นภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้เพราะถูก**อมนุษย์**เข้าสิง^{๓๙} อาจารย์และอุปัชฌาย์ช่วยกันรักษาภิกษุนั้นแต่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ภิกษุนั้นเดินไปที่ร้านขายหมูแล้วกินเนื้อดิบต้มเลือดสดๆ โรคมมนุษย์เข้าสิงของภิกษุนั้นจึงสงบภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ.พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตเนื้อดิบเลือดสดในเมื่อมี**โรคอมนุษย์**เข้าสิง..^{๔๐} ...เวทมนตร์ไล่ผี..^{๔๑} ...รายมนต์ขับผี..^{๔๒}

แนวคิดเรื่องผี นามีมาครั้งก่อนสมัยพุทธกาลจนถึงสมัยพุทธกาลก็ยังคงปรากฏให้เห็นในกรณีที่ภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้เพราะถูก**อมนุษย์**เข้าสิง จะเห็นได้ว่าผีจะมาในรูปแบบของวิญญาณไม่มีร่างกายให้เห็นเป็นปรากฏ การจะแสดงบทบาทอื่นใดให้คนอื่นรับรู้จะโดยวิธีการเข้าสิงร่าง หลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของสัตว์โลกซึ่งแบ่งจากลักษณะการเกิด ซึ่งเป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นว่า ผี เป็นการกำเนิดของสัตว์โลกในลักษณะหนึ่ง หลักธรรมที่ ได้แสดงถึงแหล่งกำเนิดของสัตว์โลกในลักษณะที่เป็นไป คือ หลักโยนิ (กำเนิด) ๔ อย่าง ดังนี้

^{๓๖} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๑๘๘/๑๓๒.

^{๓๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/๒๓๐.

^{๓๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๓๔/๓๗๗.

^{๓๙} อมนุษย์เข้าสิงในที่นี้หมายถึงผีเข้า.

^{๔๐} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๔/๔๙.

^{๔๑} ที.ส. (ไทย) ๙/๒๑/๘, ๙/๒๐๕/๗๐.

^{๔๒} ที.ส. (ไทย) ๙/๒๑๑/๗๒.

ก) โยนิ(กำเนิด) ๔^{๔๓}

เป็นการจำแนกสัตว์ตามลักษณะการเกิด ๔ ประเภท

- ๑) ชลาพุชะสัตว์เกิดในครรภ์คือคลอดออกมาเป็นตัว
- ๒) อณฺฑชะสัตว์เกิดในไข่คือออกไข่เป็นฟองก่อนแล้วจึงฟักเป็นตัว
- ๓) สัตฺตชะสัตว์เกิดในโคลคือเกิดในของชื้นแฉะหมักหมมเน่าเปื่อย
- ๔) โอปปาติกะสัตว์เกิดผุดขึ้นคือเกิดผุดเต็มตัวในทันใดได้แก่เทวดาสัตว์นรกมนุษย์บาง

พวกเปรตบางพวก

ศัพท์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เรียก "สัตว์ที่ผุดเกิดขึ้น" ว่า"โอปปาติกะ" หรือ "อุปปาติกะ"ซึ่งเป็นประเภทการเกิดอีกแบบหนึ่งที่เป็นชีวิตหลังความตายสัตว์ทั้งหลายที่ไม่ได้เกิดใหม่เป็นสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งทันทีก็ต้องเกิดเป็นโอปปาติกะบางชนิดโอปปาติกะที่ผุดเกิดขึ้นในโลกสวรรค์ก็ชื่อว่าได้เกิดใน "สุคติ" คือเกิดในสถานที่ที่ดีมีชื่อเรียกว่าเทพบุตรเทพธิดามารพรหมส่วนโอปปาติกะที่ผุดเกิดขึ้นในอบายก็ชื่อว่าได้เกิดใน "ทุคติ" คือเกิดในสถานที่ที่ไม่ดีมีชื่อเรียกว่าสัตว์เดรฉานสัตว์นรกเปรตอสุรกาย^{๔๔}

โยนิ (กำเนิด) ๔ เป็นการจำแนกสัตว์ตามลักษณะการเกิด ๔ ประเภท ชลาพุชะอณฺฑชะสัตฺตชะและโอปปาติกะศัพท์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เรียก "สัตว์ที่ผุดเกิดขึ้น" ว่า"โอปปาติกะ" หรือ"อุปปาติกะ"ซึ่งเป็นประเภทการเกิดอีกแบบหนึ่งที่เป็นชีวิตหลังความตายโอปปาติกะที่ผุดเกิดขึ้นในโลกสวรรค์ก็ชื่อว่าได้เกิดใน "สุคติ" มีชื่อเรียกว่าเทพบุตรเทพธิดามารพรหมส่วนโอปปาติกะที่ผุดเกิดขึ้นในอบายก็ชื่อว่าได้เกิดใน "ทุคติ" มีชื่อเรียกว่าสัตว์เดรฉานสัตว์นรกเปรตอสุรกาย จากกำเนิด ๔ ที่ว่าถึงการเกิดของ"โอปปาติกะ"น่าจะนำไปสู่แนวคิดเรื่องวิญญูณมาเข้าทรงได้

ผี หรือ อมนุษย์ นำหมายถึงพวกที่ไม่มีร่างกายให้ปรากฏให้เห็นจับต้องได้ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้หลักธรรมที่กล่าวถึงการมีอยู่ของร่างกายมนุษย์ในหลักธรรมที่เรียกว่าขันธ ๕

ข) ขันธ ๕^{๔๕}

ขันธ ๕ หรือเบญจขันธคือกองแห่งรูปธรรมและนามธรรมห้าหมวดที่ประชุมกันเข้าเป็นหน่วยรวมซึ่งบัญญัติเรียกว่าสัตว์บุคคลตัวตนเราเขาเป็นต้น^{๔๖} เป็นองค์ประกอบของสังขารธรรมทั้งปวงได้แก่รูปขันธเวทนาขันธสัญญาขันธสังขารขันธวิญญูณขันธ

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, หน้า ๑๕๗.

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๗-๑๕๘.

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, หน้า ๑๘๙.

^{๔๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๙.

รูป (Corporeality) ได้แก่ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมตร่างกายและพฤติกรรมทั้งหมดของร่างกายหรือสสารและพลังงานฝ่ายวัตถุพร้อมคุณสมบัติและพฤติกรรมต่างๆ ของสสารพลังงานเหล่านั้น

เวทนา (Feeling หรือ Sensation) ได้แก่ความรู้สึกสุขทุกข์หรือเฉยๆซึ่งเกิดจากผัสสะทางประสาททั้ง ๕ และทางใจสัญญา (Perception) ได้แก่ความกำหนดได้หรือหมายรู้คือกำหนดรู้อาการเครื่องหมายลักษณะต่างๆอันเป็นเหตุให้จำอารมณ์ (object) นั้นๆได้

สังขาร (Mental Formations) หรือ (Volitional Activities) ได้แก่องค์ประกอบหรือคุณสมบัติต่างๆ ของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำซึ่งแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลางๆ ประชุมปรุงการตรัสรู้นึกคิดในใจและการแสดงออกทางกายวาจาให้เป็นไปต่างๆ เป็นที่มาของกรรม เช่น ศรัทธา สติ หิริโอตตัมปะ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ปัญญา โมหะ โลภะ โทสะ มานะ ทิฐิ อิสสา มัจฉริยะ เป็นต้น เรียกกรรมง่ายๆ ว่าเป็นเครื่องปรุงแต่งจิตเครื่องปรุงแต่งความคิดเครื่องปรุงแต่งของกรรม

วิญญาน (Consciousness) ได้แก่ความรู้แจ้งอารมณ์ทางประสาททั้ง ๕ และทางใจคือการเห็นการได้ยินการได้กลิ่นการรู้สการรู้สัมผัสทางกายและการรู้อารมณ์ทางใจ^{๔๗}

การแบ่งมนุษย์ออกเป็น ๕ ส่วนที่เรียกว่าขันธ ๕ นี้ถ้าย่อให้สั้นลงก็เหลือ ๒ อย่างคือ รูป กับ นาม รูปขันธได้แก่ ส่วนที่เป็นร่างกายทั้งหมด ส่วนนามขันธทั้ง ๔ เป็นส่วนที่เรียกว่าจิตโดยเฉพาะตัววิญญานขันธอันเป็นตัวจิตที่นับว่าเป็นตัวสำคัญให้อีก ๓ ขันธ(เวทนาขันธ,สัญญาขันธ และสังขารขันธ) อิงอาศัยวิญญานขันธ(จิต) ในขันธ ๕ อาจเป็นพื้นฐานของความเชื่อเรื่องวิญญานของร่างทรงได้

จากข้างต้นพอจะแบ่งได้ว่าการกำเนิดของสัตว์โลกตามลักษณะของการเกิด ๔ ประเภททั้งที่มีร่างกายหรือไม่มีร่างกายให้เห็น จำต้อง สัมผัสได้นั้นย่อมมีแหล่งที่อยู่อาศัยซึ่งแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์โลกที่นั่น ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึง ภูมิ ๔ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ค) ภูมิ ๔^{๔๘}

คำว่าภูมิหมายถึงพื้นเพ,พื้นชั้น ,แผ่นดิน,ชั้นแห่งจิต,ระดับจิต,ระดับชีวิตมีรูปวิเคราะห์ว่า ภาวนติเอตถาติภูมิมีความหมายว่า สถานที่ที่อยู่ของสัตว์ พระอนุรุทธาจารย์^{๔๙} ได้แสดงจิตตามภูมิชั้นไว้ ๔ ประเภทคือ

๑) กามาวจรภูมิหมายถึงระดับจิตใจของสัตว์ในกามภพทั้ง ๑๑ ชั้น

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๑๖.

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙,หน้า ๑๔๙.

^{๔๙} พระอนุรุทธาจารย์เป็นพระเถระชาวลังกามีชีวิตอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ เป็นผู้แต่งคัมภีร์อภิมมตสังคหะ, ปรมัตถวินิจฉัย, นามรูปปริจเฉท (ดูรายละเอียดบทนำในอภิมมตสังคห-อภิมมตสังคหฎีกา, หน้า ๓๒).

๒) รูปาวจรภูมิหมายถึงระดับจิตใจที่ปรารถนารูปธรรมเป็นอารมณ์อยู่ในรูปภพ ๑๖ ชั้น

๓) อรูปาวจรภูมิหมายถึงระดับจิตใจของท่านผู้ได้อรูปฌานอยู่ในอรูปภพ ๔ ชั้น

๔) โลกุตตรภูมิหมายถึงระดับจิตใจของพระอริยเจ้าพ้นแล้วจากภูมิทั้ง ๓ ข้างต้น

กามาวจรภูมิ, รูปาวจรภูมิและอรูปาวจรภูมิจัดว่าเป็นสถานที่คือสวรรค์โดยตรงซึ่งเป็นสถานที่อยู่ของพวกเทวดาในชั้นกามาวจรรูปาวจรรูปาวจร^{๕๐} ที่พระพุทธรองค์และพระสาวกบางรูปนำมาเปิดเผยและบางโอกาสพระพุทธรองค์ได้ติดต่อสัมพันธ์กับเทวดาและสวรรค์เป็นประจำ

ภูมิเป็นสถานที่ซึ่งสรรพสัตว์ทั้งหลายจะต้องไปตามบุญกรรมที่ได้กระทำมาในอดีตกาลผ่านมานับไม่ถ้วนแม้ผู้ที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาถ้าหากทำความดีก็สามารถไปยังภูมิต่างๆ ได้แต่ก็เพียง ๓ ภูมิตำหนั้นคือกามาวจรภูมิรูปาวจรภูมิอรูปาวจรภูมิตั้ง ที่มีปรากฏในคัมภีร์คือเรื่องของอาหารดาบสและอุทกดาบส^{๕๑} ซึ่งเคยเป็นอาจารย์สอนเจ้าชายสิทธัตถะก่อนที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ท่านได้ไปเกิดยังพรหมโลกถึงแม้ว่าจะไปเกิดยังภูมิทั้ง ๓ แต่ก็ไม่มีทางสิ้นสุดในการเวียนว่ายตายเกิดไปมีส่วนพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนาตั้งแต่โสดาบันบุคคลสกทาคามีบุคคลและอนาคามีบุคคลถึงยังมีการเวียนว่ายตายเกิดแต่ก็มีส่วนที่พิเศษแตกต่างจากบุคคลเหล่านี้เป็นอย่างคือพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนาเช่นพระโสดาบันบุคคลถึงไปเกิดในกามาวจรภูมิก็จะไม่ไปเกิดในอบายทุกคติวินิบาต นรกภูมิอย่างต่ำสุดก็จะเกิดเป็นมนุษย์และก็จะเวียนว่ายตายเกิดอีกเพียง ๗ ครั้งเป็นอย่างยิ่งหลังจากนั้นท่านก็จะประพฤติปฏิบัติต่อไปจนสามารถหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดคือทำลายกิเลสทั้งหลายได้สิ้นเชิงโดยเฉพาะภูมิสุดท้ายคืออปริยาปนภูมิหรือโลกุตตรภูมินั้นในศาสนาอื่นไม่มีมิใช่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้นเพราะผู้จะไปถึงภูมินี้ได้จะต้องหมดกิเลสโดยสิ้นเชิงไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกจะมีนิพพานเป็นที่สุดตดขาดวิฎฐสงสารได้ท่านเปรียบเทียบว่าผู้บรรลุอรหัตผลเมื่อนิพพานแล้วก็เหมือนกับไฟที่หมดเชื้อจะไม่มีการลุกโพล่งขึ้นมาอีกฉนั้น^{๕๒}

ดังนั้นโดยความหมายรวม ภูมิหมายถึงสถานที่อยู่ของสัตว์พระอนุรุธาจารย์ได้แสดงจิตตามภูมิขึ้นไว้ ๔ ประเภทคือ กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิอรูปาวจร ภูมิโลกุตตรภูมิ ภูมิเป็นสถานที่ซึ่งสรรพสัตว์ทั้งหลายจะต้องไปตามบุญกรรมที่ได้กระทำมาในอดีตกาลผ่านมานับไม่ถ้วน แม้ผู้ที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาถ้าหากทำความดีก็สามารถไปยังภูมิต่างๆ ได้แต่ก็เพียง ๓ ภูมิตำหนั้นคือกามาวจรภูมิรูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ ส่วนโลกุตตรภูมิ เป็นภูมิของพระอริยเจ้าเท่านั้น ซึ่งในความเชื่อเรื่องการ

^{๕๐} พระมหาสมจินต์ สมมาปณโณ, “นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๔๕.

^{๕๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐/๑๕-๑๖.

^{๕๒} ที.ปา(ไทย) ๑๑/๒๘๑/๒๒๕, พระสังฆมโซติกะธัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธ์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๗-๗๓.

เข้าทรง ร่างทรงหรือ ม้าขี่มักจะบอกที่มาของภพภูมิของเจ้าที่เข้าทรงว่ามาจากภพภูมิใดบ้าง และสิ่งที่จะนำไปสู่การเกิดนั้นต้องแล้วคดี ๕ อย่างที่จะนำไปเกิด คดี ๕ อย่างมีดังต่อไปนี้

ง) คดี ๕^{๕๓}

หมายถึงที่ไปเกิดของสัตว์มี ๕ คือนิรยะ ตีรัจฉานโยนิ เปตติวิสัย(รวมอสุร) มนุษย์และเทพ พวกเทพ ได้แก่ ภูมิ ๒๖ ตั้งแต่จาตุมหาราชิก้าขึ้นไปทั้งหมด

- ๑) นิรยะนรก, สภาวะหรือที่อันไม่มีความสุขความเจริญ, ภาวะเร้าร้อนกระวนกระวาย
- ๒) ตีรัจฉานโยนิกำเนิดตีรัจฉาน, พวกมีตมัวโง่เขลา
- ๓) เปตติวิสัยแดนเปรต, ภูมิแห่งผู้กระหายไร้สุข
- ๔) มนุษย์ชาวมนุษย์
- ๕) เทพพวกเทพได้แก่ภูมิ ๒๖ ตั้งแต่จาตุมหาราชิก้าขึ้นไปทั้งหมด

คดีแปลว่าทางดำเนินที่ไปถึงหรือที่ไปเกิดหลังจากตายแล้วของผู้ที่ยังท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏแบ่งตามภาวะของภูมิที่จะไปเกิดมี ๕ อย่างดังกล่าวมาแล้วแต่ถ้าแบ่งโดยถือเอาคุณลักษณะที่ดีและไม่ดีเป็นเกณฑ์กำหนดคดีก็แบ่งเป็น ๒ คือสุคติ - คดีที่ดีและทุกคติ - คดีที่ไม่ดี (อบายภูมิ ๔ อย่างคือนรกกำเนิดเตียรัจฉานเปรตวิสัยและอสุรกาย)^{๕๔} คดีทั้ง ๕ นี้เป็นที่ไปเกิดของสัตว์ผู้ยังติดข้องอยู่ในสังสารวัฏ และหลักธรรมอีกหลักธรรมที่ได้กล่าวถึงการมีอยู่ของโลก คือโลก ๓ ดังมีต่อไปนี้

จ) โลก ๓^{๕๕}

เมื่อพูดถึงปัญหาเรื่องโลก ไม่ว่าจะเป็นการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และสลายไปแห่งโลก ดูเหมือนว่าพระพุทธศาสนาดั้งเดิมจะให้ความสำคัญน้อยมาก เพราะพุทธประสงค์คือต้องการให้สัตว์ทั้งหลายรู้จักความทุกข์และวิธีปฏิบัติให้พ้นจากความทุกข์ เห็นได้จากภิกษุมาราบพูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า

“ดูก่อนมาลุงกยบุตร อะไรเล่าที่เราไม่พยากรณ์ ดูก่อนมาลุงกยบุตร ความเห็นว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่ที่สุด โลกไม่มีที่ที่สุด ชีพอันนั้นสรีระก็อันนั้น.... ดังนี้ เราไม่พยากรณ์ ความเห็นว่า นี้ทุกข์ นี่เหตุเกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ดังนี้ เราพยากรณ์..”^{๕๖}

พระพุทธเจ้ายังทรงติเตียนว่า ความเห็นเรื่องโลกนั้น เป็นความเห็นที่รกชัฏ เป็นเสียหนายาม กวัดแกว่ง เป็นเครื่องผูกสัตว์ไว้ เป็นความลำบากคับแค้น เร้าร้อนไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย

^{๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, หน้า ๓๑๙.

^{๕๔} สุทนต์รังสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐๓.

^{๕๕} พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๑๘.

^{๕๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๔๒.

คล้ายกำหนด^{๕๗} ถึงกับบัญญัติเอาไว้ว่า “โลกจินดา”(ความคิดเรื่องโลก) เป็นอจินไตยไม่ควรคิด ผู้ที่คิดจะพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า^{๕๘} แม้พระพุทธสาวกในยุคมที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่ก็ถือปฏิบัติตามแนวของพระองค์

ในครั้งพุทธกาล แม้โดยพุทธประสงค์จริงๆ จะไม่ใส่ใจเรื่องภายนอกตัวมากเกินไป แต่มีเป็นบางครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงสนทนาเป็นการส่วนพระองค์กับสาวกผู้ทรงคุณวุฒิถึงเรื่องโลกภายนอกตัว เป็นการแสดงให้เห็นกำลังของพระญาณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย

“อานนท์ ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์แผ่รัศมี ส่องแสงทำให้สว่างไปทั่วทิศตลอดจนที่มีประมาณเท่าใด โลกมีเนื้อที่เท่านั้น มีจำนวน ๑,๐๐๐ โลก ใน๑,๐๐๐ โลกนั้น มีดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ภูเขาสิเนรุ (สุเมรุ) อย่างละ ๑,๐๐๐ มีชมพูทวีป อปรโคยานทวีป อุตตรกุรุทวีป ปุพพิเททวีปอย่างละ ๑,๐๐๐ มหาสมุทร มหารา ออย่าง ๔,๐๐๐ มีสวรรค์ ๖ ชั้นและพรหมโลกชั้นละ ๑,๐๐๐ นี้เรียกว่าสหัสสิขุพนิกาโลกธาตุ สหัสสิขุพนิกาโลกธาตุเท่าใด โลกเท่านั้น คุณโดยรอบส่วน ๑,๐๐๐ นี้เรียกว่า ทวิสหัสสิมขมิกาโลกธาตุ ทวิสหัสสิมขมิกาโลกธาตุเท่าใด โลกเท่านั้น คุณโดยส่วน ๑,๐๐๐ นี้เรียกว่า ติสสหัสสิมขมิกาโลกธาตุ...”^{๕๙}

จากเนื้อความในจุฬินสูตรนี้เอง ทำให้พระอรรคจารย์ในยุคต่อมาได้รับเอาแนวคิดนี้มาขยายความเพิ่มเติม มีการจัดแบ่งโลกทั้งในฐานะที่เป็นหมู่สัตว์ ในฐานะที่เป็นภูมิชั้นตามคุณภาพของจิต และในฐานะที่เป็นองค์กรวม โดยเฉพาะโลกในฐานะที่เป็นองค์กรวมมี ๓ ประเภทคือ

๑) สังขารโลกโลกคือสังขาร ได้แก่ สภาวะธรรมทั้งปวงที่มีการปรุงแต่งตามเหตุปัจจัย เกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัย

๒) สัตว์โลกโลกคือหมู่สัตว์ หมายรวมทั้งสัตว์ในอบายภูมิมนุษย์เทวดาและหมู่พรหมทุกชั้น

๓) โอกาสโลก โลกอันกำหนดด้วยโอกาสคือจักรวาลซึ่งเป็นสถานที่อยู่อาศัยของหมู่สัตว์และสรรพสิ่ง

แนวคิดเรื่องสัตว์โลกจึงหมายถึงสัตว์ที่เป็นเทวดาและพรหมที่อยู่อาศัยในโลกเดียวกับมนุษย์ที่เป็นมิติซ้อนมิติกันที่มนุษย์ธรรมดาที่ไม่มีคุณสมบัติพิเศษบางอย่างจะมองเห็นได้

จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องโอปปาติกะ(ในโยนิ๔)^{๖๐}, ภูมิ ๔, คติ ๕ จะนำไปสู่ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า และพิธีทรงเจ้าเข้าผีได้ส่วนหนึ่ง และอีกแนวคิดหนึ่งซึ่งเป็นสาระหลักในทางพระพุทธศาสนาเช่นกัน คือแนวคิดเรื่องโลกหน้า (ปรโลก) และการเวียนว่ายตายเกิดก็มีผลต่อแนวคิดเรื่องร่างทรง

^{๕๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗.

^{๕๘} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๗.

^{๕๙} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๒๐.

^{๖๐} ศึกษารายละเอียดในพระมหาสมจินต์สมมาปณฺโณ, **นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๑๐๔, ๑๒๐.

ความเชื่อในการการมีอยู่ของภพภูมิต่างๆ การเชื่อในการทำกรรมดี กรรมชั่ว หนทางในการนำไปเกิดในภพภูมินั้นตามแรงกรรมของตน จะเห็นได้ว่าความเชื่อเป็นมูลเหตุสำคัญในการจะชี้นำให้มนุษย์กำหนดชะตาชีวิตของตนเองในการจะกระทำสิ่งใด ความเชื่อความศรัทธาในสิ่งใดนั้นสามารถนำมนุษย์ให้กระทำทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ความเชื่อความศรัทธาในการเข้าทรง จึงอาจเป็นมูลเหตุหนึ่งที่ชี้นำให้ผู้ที่เชื่อกระทำการต่างๆ ทั้งในทางที่ดี หรือทางที่ไม่ได้ ตามที่เจ้าทรงชี้แนะ ด้วยมาจากความเชื่อความศรัทธาในเจ้าทรงในเอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสอนพุทธบริษัทให้มีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาที่ถูกต้องที่เป็นสัมมาทิฐิ อันเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุและผล ซึ่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ ดังนี้

ฉ) ศรัทธา ๔^{๖๑}

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสอนพุทธบริษัทให้มีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาที่ถูกต้องที่เป็นสัมมาทิฐิ อันเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุและผล ในทางคัมภีร์พระไตรปิฎกไม่ได้จัดหมวดหมู่ของศรัทธาไว้เป็นกัลลัษณะนัก แต่ก็พอจะสรุปศรัทธาได้ว่ามีอยู่ ๔ ประเภทคือ

ศรัทธาหมายถึงความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล๔อย่างคือ

๑) **กัมมสัทธา** หมายถึง เชื่อกฎแห่งกรรม กรรมคือการกระทำ แต่การกระทำไม่จำเป็นว่า จะต้องเป็นกรรมเสมอไป การกระทำที่จัดเป็นกรรม จะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือตั้งใจในการกระทำของตนเอง ดังพุทธพจน์บทหนึ่งว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเรากล่าวว่าเจตนาเป็นกรรม บุคคลลงใจแล้วย่อมกระทำด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ซึ่งเป็นกรรมที่กำหนดโดยการกระทำทางกาย ทางวาจาและทางใจ เป็นการกระทำที่จะต้องมีเจตนาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะว่าพฤติกรรมของมนุษย์เรานั้นถูกกำหนดขึ้นด้วยใจ

กรรมที่กระทำด้วยเจตนาอันแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ

ก) กุศลกรรม ได้แก่ กรรมดี เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากเจตนาดี

ข) อกุศลกรรม ได้แก่ กรรมชั่ว เป็นการกระทำที่เกิดจากอกุศลเจตนา เป็นการกระทำที่มีเจตนาไปในทางที่ไม่ดี

ค) อพยากตกรรม ได้แก่ กรรมที่เป็นกลางๆ ไม่จัดว่าเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว

๒) **วิปากสัทธา** หมายถึง เชื่อผลของกรรม เป็นความเชื่อที่มาจากการกระทำที่เป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเกิดจากการกระทำที่สัตว์ทำไว้ในอดีตเป็นเหตุส่งผลของการกระทำนั้นมาให้สัตว์ได้เสวยในปัจจุบันเป็นผล ใครทำดีไว้ในอดีตก็ได้รับผลดีในปัจจุบัน ใครทำชั่วไว้ในอดีตก็ได้รับผลชั่วในปัจจุบัน

^{๖๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๔.

เช่น พุทธสุภาษิตว่า “หว่านพืชเช่นไร ย่อมได้ผลเช่นนั้น ทำกรรมดีได้ผลดี ทำกรรมชั่วได้ผลชั่ว”^{๖๒} ทำกรรมอย่างใดไว้จะต้องได้รับผลของกรรมอย่างนั้น กาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ผลของกรรม กัมมวิปากาสัทธา คือ “กัมมวิปากญาณ” ซึ่งเป็นพระปรีชาญาณหยั่งรู้ผลของกรรม สามารถแยกการให้ผลของกรรมดีและกรรมชั่วที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ มองเห็นรายละเอียดและความสัมพันธ์ภายในจนกระบวนการก่อผลของกรรมอย่างชัดเจน

๓) กัมมัสสกตาสัทธา หมายถึง เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน , เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

๔) ตถาคตโพธิสัทธา หมายถึง มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ส่วนหลักศรัทธาที่อยู่นอกเหนือจาก ๔ อย่างนี้ถือเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคลที่ทำให้บุคคลไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อำนาจดลบันดาลไสยศาสตร์และการเข้าทรงมีลักษณะที่ร่วมกันคือ^{๖๓}

๑) ใช้ศรัทธาเอาความเชื่อเป็นหลักคือไม่เกิดจากการรู้ความจริง

๒) เมื่อเป็นความเชื่อก็ต้องพึ่งอาศัยสิ่งที่อยู่นอกตัวคือขึ้นต่ออำนาจดลบันดาลรออำนาจนอกตัวต้องอาศัยสิ่งภายนอกมาช่วย

๓) สิ่งอื่นภายนอกนั้นมาทำให้เราโดยเราไม่ต้องทำเองและเราทำเองไม่ได้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสอนพุทธบริษัทให้มีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาที่ถูกต้องที่เป็นสัมมาทิฐิ อันเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุและผล แต่ก็พอจะสรุปศรัทธาได้ว่ามีอยู่ ๔ ประเภทคือ **กัมมสัทธา** หมายถึง เชื่อกฎแห่งกรรม กรรมคือการกระทำ กรรมที่กระทำด้วยเจตนาอัน **วิปากสัทธา** หมายถึง เชื่อผลของกรรม เป็นความเชื่อที่มาจากการกระทำที่เป็นเหตุเป็นผล กรรมอย่างนั้น **กัมมัสสกตาสัทธา** เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน , เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน **ตถาคตโพธิสัทธา** หมายถึง มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ส่วนหลักศรัทธาที่อยู่นอกเหนือจาก ๔ อย่างนี้ถือเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคลที่ทำให้บุคคลไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อำนาจดลบันดาลไสยศาสตร์และการเข้าทรงมีลักษณะที่ร่วมกันคือ ใช้ศรัทธาเอาความเชื่อเป็นหลักคือไม่เกิดจากการรู้ความจริง นอกจากความเชื่อและความศรัทธาแล้วยังมีหลักธรรมที่เป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวให้สัตว์โลกให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏะคือ อุปาทาน ๔

^{๖๒} พระสุธีวรญาณ, (ณรงค์ จิตตโสภโณ), **พุทธศาสตร์ปริทรรศน์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๒.

^{๖๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ถ้าอยากพ้นวิภวต้องเลิกติดไสยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓.

ข) อุปาทาน๔

ในคัมภีร์อภิธรรมปิฎกธัมมสังคณีอุปาทานโคจณกะ ได้ให้คำอธิบายประเภทของอุปาทานทั้ง ๔ ไว้ดังต่อไปนี้

อุปาทาน ๔ คือ กามุปาทาน ทิฏฐุปาทาน สีสัพพตูปาทาน อตตวาทุปาทาน บรรดาอุปาทาน ๔ นั้น

๑) กามุปาทานเป็นไฉน ความพอใจคือ ความใคร่ความกำหนัดคือความใคร่ความเพติดเพลินคือความใคร่ตณหาคือความใคร่เสนาหาคือ ความใคร่ ความร่ำร้อน คือความใคร่ ความสยบ คือ ความใคร่ในกามทั้งหลายอันใดนี้ชื่อว่า กามุปาทานทิฏฐุปาทานเป็นไฉน ความเห็นว่าทานที่ให้แล้วไม่มีผลการบูชาไม่มี ผลการบวงสรวงไม่มี ผลผลวิบากของกรรมที่ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มีโลกอื่นไม่มี มารดาไม่มีบิดาไม่มี สัตว์ผู้ที่จัดและอุบัติไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไม่มี ในโลกสมณพราหมณ์ที่กระทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกอื่นด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้คนอื่นรู้ได้ไม่มีในโลกดังนี้

๒) ทิฏฐุปาทานเป็นไฉน ความเห็นไปข้างทิฏฐิปาชัญญ คือทิฏฐิกันตาร คือทิฏฐิความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิความผันแปรแห่งทิฏฐิสังโยชน์ คือทิฏฐิความยึดถือความยึดมั่นความตั้งมั่นความถือผิดทางชั่วทางผิดภาวะที่ผิดบ่อเกิดแห่งความพินาศการถือโดยวิปาสสิลักษณะเช่นว่า นี่อันใดนี้เรียกว่าทิฏฐุปาทาน เว้นสีสัพพตูปาทานและอตตวาทุปาทานเสียมีฉณาทิฏฐิแม้ทุกอย่างจัดเป็นทิฏฐุปาทาน

๓) สีสัพพตูปาทานเป็นไฉน ความเห็นว่าความบริสุทธิ์ย่อมมีได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลพรตของสมณพราหมณ์ในภายนอกแต่ศาสนานี้ดังนี้ทิฏฐิความเห็นไปข้างทิฏฐิปาชัญญคือ ทิฏฐิกันตาร คือทิฏฐิความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิความผันแปรแห่งทิฏฐิสังโยชน์คือ ทิฏฐิความยึดถือความยึดมั่นความตั้งมั่นความถือผิดทางชั่วทางผิดภาวะที่ผิดลัทธิบ่อเกิดแห่งความพินาศการถือโดยวิปาสสิลักษณะเช่นว่านี่อันใดนี้เรียกว่า สีสัพพตูปาทาน

๔) อตตวาทุปาทานเป็นไฉน บุคคลในโลกนี้ผู้ไร้การศึกษาไม่ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษย่อมเป็นรูปเป็นตน หรือเห็นตนมีรูปเห็นรูปในตนเห็นตนในรูป เห็นตนในรูปย่อมเห็นเวทนาเป็นตน หรือเห็นตนมีเวทนาเห็นเวทนาในตน เห็นตนในเวทนาย่อมเห็นสัญญาเป็นตน หรือเห็นตนมีสัญญาเห็นสัญญาในตนเห็นตนในสัญญาย่อมเห็นสังขารเป็นตน หรือเห็นตนมีสังขารเห็นสังขารในตน เห็นตนในสังขารย่อมเห็นวิญญานเป็นตน หรือเห็นตนมีวิญญานเห็นวิญญานในตนเห็นตนในวิญญานทิฏฐิความเห็นไปข้างทิฏฐิปาชัญญคือทิฏฐิกันตารคือทิฏฐิความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิสังโยชน์คือทิฏฐิความยึดถือ ความยึดมั่น

ความตั้งมั่นความถือผิดทางชั่วทางผิดภาวะที่ผิดลัทธิบ่อเกิดแห่งความพินาศการถือโดยวิปัสสนี
ลักษณะเช่นว่านี้อันใดนี้เรียกว่าอิตตวาทุปาทาน^{๖๔}

กามุปาทานได้แก่ ความยึดมั่นกามกล่าวคือวัตถุกามเพราะกามนั้นเป็นตัวยึดมั่นของ
คนทีภุชุปาทานได้แก่ ยึดมั่นทีภุชฐีทั้งหลายเพราะทีภุชฐีนั้นเป็นตัวยึดมั่นของบุคคล เช่น เห็นอิตตาและ
โลกเป็นของเที่ยงเป็นต้น สีสัพพตูปาทานได้แก่ ความยึดมั่นศีล และพรตทั้งหลายเพราะศีล และพรต
นั้นเป็นตัวยึดมั่นเช่นโคศีล และโคพรต เป็นต้น เป็นตัวอุปาทานเองทีเดียวเพราะเป็นความยึดมั่นว่า
ความบริสุทธิ์ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ดังนี้ อิตตวาทุปาทานได้แก่ความยึดมั่นด้วยการกล่าวว่าเป็นตัว
เป็นตนของเราเพราะอิตตานี้เป็นเหตุให้เกิดความยึดมั่นของบุคคลผู้เป็นปุณฺณ^{๖๕}

ในบริบทที่ได้ยกมาแสดงตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเรื่องผีจัดว่าเป็นพลังอำนาจ
ภายนอกและมีอิทธิพลต่อมนุษย์ได้ และเรื่องหมอทรงก็เป็นหนึ่งในหลายอาชีพที่พระพุทธร่องค์ทรงห้าม
มิให้ภิกษุกระทำตังนั้น แนวคิดเรื่องผีน่ามีมาครั้งก่อนสมัยพุทธกาลเพราะจนถึงสมัยพุทธกาลก็ยัง
ปรากฏให้ จะเห็นได้ว่าผีจะมาในรูปแบบของวิญญาณไม่มีร่างกายให้เห็นเป็นปรากฏ การจะแสดง
บทบาทอื่นใดให้คนอื่นรับรู้จะโดยวิธีการเข้าสิงร่าง สิ่งที่จะนำมาแสดงให้เห็นว่า ผีเป็นสิ่งที่อยู่
หลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของสัตว์โลกซึ่งแบ่งจากลักษณะการเกิด ซึ่งเป็นหลักธรรมที่แสดง
ให้เห็นว่า ผี เป็นการกำเนิดของสัตว์โลกในลักษณะหนึ่ง หลักธรรมที่ได้แสดงถึงแหล่งกำเนิดของสัตว์
โลกในลักษณะที่เป็นไป คือ หลักโยนิ (กำเนิด) ๔ อย่าง โยนิ(กำเนิด) ๔ เป็นการจำแนกสัตว์ตาม
ลักษณะการเกิด ๔ ประเภท ชลาพุชะ อณฺฑชะ สัณฑชะ และโอปปาติกะ ศัพท์ที่พระพุทธร่องค์ทรงใช้
เรียก "สัตว์ที่ผุดเกิดขึ้น" ว่า"โอปปาติกะ" หรือ"อุปปาติกะ"ซึ่งเป็นประเภทการเกิดอีกแบบหนึ่งที่เป็น
ชีวิตหลังความตายโอปปาติกะ จากกำเนิด ๔ ที่ว่าถึงการเกิดของ"โอปปาติกะ"น่าจะนำไปสู่แนวคิด
เรื่องวิญญาณมาเข้าทรงได้

จากข้างต้นพอจะแบ่งได้ว่าการกำเนิดของสัตว์โลกตามลักษณะของการเกิด ๔ ประเภททั้ง
ที่มีร่างกายหรือไม่มีร่างกายให้เห็น จำต้อง สัมผัสได้นั้นย่อมมีแหล่งที่อยู่อาศัยซึ่งแหล่งที่อยู่อาศัยของ
สัตว์โลกที่นั้น ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึง ภูมิ ๔ พระอนุรุทธาจารย์ได้แสดง จิตตามภูมิชั้นไว้ ๔
ประเภทคือ กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ โลกุตตรภูมิ ภูมิเป็นสถานที่ซึ่งสรรพสัตว์ทั้งหลาย
จะต้องไปตามบุญกรรมที่ได้กระทำมาในอดีตกาลผ่านมานับไม่ถ้วนแม้ผู้ที่ไม่นับถือพระพุทธศาสนา
ถ้าหากทำความดีก็สามารถไปยังภูมิต่างๆ ได้แต่ก็เพียง ๓ ภูมิเท่านั้นคือกามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ
อรูปาวจรภูมิ ส่วนโลกุตตรภูมิเป็นภูมิของพระอริยเจ้านั้นซึ่งในความเชื่อเรื่องการเข้าทรง ร่างทรง

^{๖๔} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔ / ๗๘๐ - ๗๘๔ / ๔๖๗.

^{๖๕} คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียงโดยพระเมธีวราภรณ์ (ยุ้ย อุปสนโต, ป.ธ.๙), พิมพ์ครั้งที่ ๑, หน้า ๘๐๗-๘๐๘.

หรือ ม้าขี่มักจะบอกที่มาของภพภูมิของเจ้าที่เข้าทรงว่ามาจากภพภูมิใดบ้าง นอกจากภูมิซึ่งจะเป็นอยู่แล้ว และสิ่งที่จะนำไปสู่การเกิดนั้นต้องแล้วคติ ๕ อย่างที่จะนำไปเกิด คติแปลว่าทางดำเนินที่ไปถึงหรือที่ไปเกิดหลังจากตายแล้วของผู้ที่ยังท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏแบ่งตามภาวะของภูมิที่จะไปเกิดมี ๕ อย่างดังกล่าวมาแล้วแต่ถ้าแบ่งโดยถือเอาคุณลักษณะที่ดีและไม่ดีเป็นเกณฑ์กำหนดคติก็นับเป็น ๒ คือสุคติ – คติที่ดี และทุคติ – คติที่ไม่ดี คติทั้ง ๕ นี้เป็นที่ไปเกิดของสัตว์ผู้ยังติดข้องอยู่ในสังสารวัฏ

และอีกแนวคิดหนึ่งซึ่งเป็นสาระหลักในทางพระพุทธศาสนาเช่นกัน คือแนวคิดเรื่องโลกหน้า(ปรโลก) และการเวียนว่ายตายเกิดก็มีผลต่อแนวคิดเรื่องร่างทรง ความเชื่อในการการมีอยู่ของภพภูมิต่างๆ การเชื่อในการทำกรรมดี กรรมชั่ว หนทางในการนำไปเกิดในภพภูมินั้นตามแรงกรรมของตนจะเห็นได้ว่าความเชื่อเป็นมูลเหตุสำคัญในการจะชี้้นำให้มนุษย์กำหนดชะตาชีวิตของตนเองในการจะกระทำสิ่งใด ความเชื่อความศรัทธาในสิ่งใดนั้นสามารถนำมาหนุนให้กระทำทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ความเชื่อความศรัทธาในการเข้าทรง จึงอาจเป็นมูลเหตุหนึ่งซึ่งชี้้นำให้ผู้ที่เชื่อกระทำการต่างๆ ทั้งในทางที่ดี หรือทางที่ไม่ดี ตามที่เจ้าทรงชี้แนะ ด้วยมาจากความเชื่อความศรัทธาในเจ้าทรงในเอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสอนพุทธบริษัทให้มีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาที่ถูกต้องที่เป็นสัมมาทิฐิ อันเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุและผล ซึ่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้กล่าวมีอยู่ ๔ ประเภทคือ **กัมมสัทธา** หมายถึงเชื่อกฎแห่งกรรม กรรมคือการกระทำ กรรมที่กระทำด้วยเจตนา นั้น **วิปากสัทธา** หมายถึงเชื่อผลของกรรม เป็นความเชื่อที่มาจากกรกระทำที่เป็นเหตุเป็นผล กรรมอย่างนั้น **กัมมัสสกตาสัทธา** เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน , เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน **ตถาคตโพธิสัทธา** หมายถึงมั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะส่วนหลักศรัทธาที่อยู่นอกเหนือจาก ๔ อย่างนี้ถือเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคลที่ทำให้บุคคลไม่เหมือนกันโดยเฉพาะการเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อำนาจดลบันดาลไสยศาสตร์และการเข้าทรงมีลักษณะที่ร่วมกันคือ ใช้ศรัทธาเอาความเชื่อเป็นหลักคือไม่เกิดจากการรู้ความจริง นอกจากความเชื่อและความศรัทธาแล้วยังมีหลักธรรมที่เป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวให้สัตว์โลกให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏะคือ อุปาทาน ๔ ซึ่งประกอบด้วย คือ กามุปาทาน ทิณฺณุปาทาน สีลัพพตูปาทาน อัตตวาตูปาทาน

ส่วนเรื่องผีสิงเทวดาที่สามารถติดต่อกับมนุษย์เช่นพระพุทเจ้าและพระสาวกก็มีหลักฐานในพระไตรปิฎกเช่นกันดังจะได้กล่าวต่อไปคือ

๒.๓.๔ พระพุทธเจ้ากับผีสาวเทวดา (โลกวิญญาน / โอปปาติกะ)

ก) เทพ/เทวดา ๓^{๖๖}

คำว่า “เทวดา”^{๖๗} หมายถึง หมู่เทพ, หรือชาวสวรรค์เป็นคำรวมเรียกชาวสวรรค์ทั้งเพศชาย (ปुरुสวิมาน) และเพศหญิง (อิตถิวิมาน) และอาศัยอยู่ในภพภูมิของผู้ที่เคยสร้างคุณงามความดีเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อหมดอายุจากมนุษย์แล้วก็จุติไปเกิดในวิมานของเทพบุตรและเทพธิดาอันประกอบด้วยความอานุภาพแห่งสุจริตกรรมวิจิตรด้วยศีลและสัณฐานพร่างพร้อมด้วยรัตนต่างๆซึ่งเรียกว่า “วิมาน” เพราะประกอบด้วยความพิเศษโดยขนาดที่วัดมี ๑ โยชน์ ๒ โยชน์ เป็นต้นและเพราะควรแก่การนับว่าพิเศษโดยเหตุที่ประกอบด้วยความงดงามหาที่เปรียบมิได้มีด้วยกัน ๓ ประเภทคือ

- ๑) สมมติเทพเทวดาโดยสมมติได้แก่พระราชาพระเทวีและพระราชกุมาร
- ๒) อุปัตติเทพเทวดาโดยกำเนิดได้แก่เทวดาในกามาวจรสวรรค์และพรหมทั้งหลาย
- ๓) วิสสุทธิเทพเทวดาโดยความบริสุทธิ์

เรื่องอุปัตติเทพหรือเทวดาโดยกำเนิดก็เป็นมุมมองเช่นเดียวกันกับโอปปาติกะกำเนิดเป็นเรื่องของโลกภายนอกที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยสัมผัสธรรมดาได้แต่เรื่องเทวดาและที่อยู่ของเทวดา (สวรรค์) มักถูกพูดถึงเสมอสวรรค์คือสถานที่ที่คนทำความดีจะต้องไปเกิดหลังจากตาย^{๖๘} แนวคิดเรื่องเทวดาโดยกำเนิดนี้จะสัมพันธ์กับภูมิ ๔ และคติ ๕ เช่นเดียวกันและปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกดังจะกล่าวรายละเอียดในภายหลัง

เทวดามีลักษณะที่เด่นและแตกต่างจากมนุษย์ คือเทวดาจะมีรัศมี มีสมบัติมีวิมานเป็นที่อยู่อาศัยและเกิดขึ้นเองจากกุศลกรรมในวิถีทางต่างๆ กันในอดีตชาติสามารถเนรมิตจำแลงกายได้สิ่งใดก็เนรมิตเหมือน เช่น ในมหาเวสสันดรชาดกได้กล่าวถึง ท้าวสักกเทวราชว่าทรงแปลงเพศเป็นพราหมณ์ให้ปรากฏแก่สองกษัตริย์นั้น^{๖๙}

เทวดาจะสิ้นอายุจากสวรรค์เพราะเหตุ ๔ ประการ^{๗๐} ดังนี้

- ๑) อายุกษยะได้แก่สิ้นชีวิตตามอายุในสวรรค์ชั้นนั้น
- ๒) ปุณฺณกษยะได้แก่สิ้นชีวิตก่อนถึงกำหนดอายุในสวรรค์ชั้นนั้น
- ๓) อาหารกษยะได้แก่สิ้นชีวิตเพราะสนุกจนลืมกินอาหาร

^{๖๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, หน้า ๑๐๖.

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

^{๖๘} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญโญ, **นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๓๑.

^{๖๙} อภิ.วิ (ไทย) ๓๕/๑๐๒๓/๖๗๐.

^{๗๐} ชู.ธ.อ. (บาลี) ๒/๑๒-๑๓, ชู.ธ.อ. (ไทย) ๒/๑๖-๑๗.

๔) โภกัชชยะ ได้แก่ สิ้นชีวิตเพราะความโกรธเมื่อเทพดาโกรธหัวใจก็จะกลายเป็นไฟไหม้ตนเอง

เรื่องเทพเจ้าหรือเทวดา เป็นส่วนหนึ่งในคำสอนของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการยืนยันถึงการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์โลกที่ยังท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ^{๗๑} นรกสวรรค์ซึ่งเป็นที่อยู่ของสัตว์นรกและเทวดาจึงเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนาที่สำคัญมิใช่น้อย เช่นกัน และเรื่องนี้มีความสัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกกับเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดตามหลักพระพุทธศาสนา สัตว์โลกย่อมเกิดในกำเนิด ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะโอปปาติกะกำเนิดซึ่งหมายถึง เทวดา สัตว์นรคนั้นย่อมแสดงให้เห็นว่า เทวดามีจริง สวรรค์ซึ่งเป็นอาศัยอยู่ของเทวดามีจริง สัตว์นรก็มีจริงนรกซึ่งเป็นที่อาศัยอยู่ของสัตว์ก็มีจริง^{๗๒}

ข) โอปปาติกะ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์” คำว่า “อุปปาติกะ” หรือโอปปาติกะอุป (เข้าไป , ใกล้เคียง , มั่น) + ปตฺธาตุ + ฌิกปัจจยปาติก (ผู้ตกไป) ผู้เกิดผุดขึ้นเอง^{๗๓} (ข้อ ๔ ในโยนิหรือกำเนิด๔) ซึ่งเกิดขึ้นเป็นสัตว์ที่สมบูรณ์ทันทีไม่ต้องอยู่ในท้องหรือเป็นเด็กก่อนและเวลาตายร่างกายก็หายไปทันทีไม่เหลือซากศพไว้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม”^{๗๔} ว่าโอปปาติกะได้แก่พวกเปรตอสุรกายสัตว์นรกเทวดาในชั้นสูงๆพวกพรหมและมนุษย์สมัยต้นกับ

ราชบัณฑิตยสถาน ได้อธิบายไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน๒๕๔๒” คำว่า “โอปปาติกะ”^{๗๕} หมายถึงกำเนิดสัตว์ที่ผุดขึ้นเองเช่นเทวดาพรหมเป็นต้น

การอุบัติของโอปปาติกะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

^{๗๑} จิตฺตวนฺโณ ภิกขุ, ตายแล้วไปไหน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑๓.

^{๗๒} วศิน อินทสระ, อธิบายมิลินทปัญหา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๒๘), หน้า ๓๕๐-๓๕๑.

^{๗๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔๐.

^{๗๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๗ - ๑๕๘.

^{๗๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๘๖-๑๓๘๗.

โอปปาติกะ เป็นหนึ่งในสัตว์ที่เกิดขึ้นเองในกำเนิด ๔ ซึ่งมีปรากฏในพระไตรปิฎก คือพระวินัยปิฎก และพระสุตตันตปิฎก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

กรณีโอปปาติกะสิงภิกษุให้สวดปาติโมกข์โดยย่อ

เรื่องแสดงไว้เกี่ยวกับอันตราย ๑๐ ประการ ขณะสวดปาติโมกข์ ความว่า ในสมัยนั้นพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ยกปาติโมกข์ขึ้นมาแสดงโดยย่อ เมื่อไม่มีอันตราย ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีอันตรายไม่พึงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ยกขึ้นมาแสดงโดยย่อ” ^{๗๖} ในเรื่องยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง โดยย่อ นั้น อันตรายทั้งหลาย มีดังต่อไปนี้ พระราชาเสด็จมา โจรมาปล้น ไฟไหม้ น้ำหลาagma คนมามาก ฝนเข้าสิงภิกษุ สัตว์ร้ายเข้ามา งูเลื้อยเข้ามา ภิกษุจะถึงแก่ชีวิต มีอันตรายแก่พรหมจรรย์ “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อในเมื่อมีอันตรายอย่างนี้ เมื่อไม่มีอันตราย ให้ยกขึ้นแสดงโดยพิสดาร” แม้เรื่องการปวารณาเมื่อมีอันตราย ๑๐ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นก็ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการสวดปาฏิโมกข์นั้น ^{๗๗}

กรณีที่ภิกษุถูกอมนุษย์สิงทรงอนุญาตให้รักษาด้วยวิธีพิเศษได้

ความเล่าว่า ในสมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้เพราะถูกอมนุษย์เข้าสิง(ผีปอบเข้าสิง) อาจารย์และอุปัชฌาย์ ช่วยกันรักษาภิกษุนั้น แต่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ภิกษุนั้นเดินไปในร้านขายหมูแล้วกินเนื้อดิบ ต้มเลือดสดๆ โรคอมนุษย์เข้าสิงของภิกษุจึงสงบ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเนื้อดิบ เลือดสด ในเมื่อมีอมนุษย์เข้าสิง” ^{๗๘}

พระสุตตันตปิฎก

หลักฐานที่ปรากฏชัดเจนเรื่องโอปปาติกะ เห็นได้ในหลายแห่งของพระสุตตันตปิฎก เช่น ในกรณีของพระพรหมที่ทูลอาราธนาให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์โดยย่อ กล่าวว่า ในครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมทราบความดำริในพระทัยของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยใจของตน ได้มีความดำริว่า “ท่านผู้เจริญเอ๋ย โลกจะฉิบหายหนอ โลกจะพินาศหนอ เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงน้อมพระทัยไปเพื่อการชวนชวายน้อย มิได้น้อมพระทัยไปเพื่อแสดงธรรม” จึงหายไประหว่างพรหมโลกมาปรากฏ ณ เบื้องพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเปรียบประหนึ่งบุรุษมีกำลังเหยียดแขนออก หรือคู้แขนเข้าฉะนั้น แล้วห่มอัตราสงศ์เฉยนิ่งบ่าข้างหนึ่งคุกเข่าเบื้องขวา ลงบนแผ่นดิน

^{๗๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/๒๓๐.

^{๗๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๓๔/๓๗๗.

^{๗๘} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๔/๔๙.

ประนมมือไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับพลางทูลว่า “พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าได้โปรดแสดงธรรม ขอพระสுகตเจ้าได้โปรดแสดงธรรม เพราะสัตว์ทั้งหลายผู้มีจิตในตาน้อยมีอยู่ สัตว์เหล่านั้นย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้สดับธรรม เพราะจักมีผู้รู้ธรรม”^{๗๙}

พระพุทธศาสนามีเรื่องทีกล่าวถึงโอปปาติกะไว้หลายแห่งเพราะศาสนาดั้งเดิมก่อนที่พระพุทธองค์จะได้ตรัสรู้นั้นคือศาสนาพราหมณ์ซึ่งมีคำสอนเหล่านี้อยู่แล้วเพียงแต่นั่นความเป็นอัตตามีอยู่เป็นอยู่ชั่ววินาทีของโอปปาติกะ แต่พระพุทธศาสนาเห็นว่าขึ้นอยู่กัเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดโอปปาติกะและความดับของโอปปาติกะ ดังจะเห็นได้จากการที่เหล่าเทวดาและพรหมทั้งหลายได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าก่อนปรินิพพานในระหว่างนั้นมีพระเถระเจ้าชื่ออุปัฏฐากอยู่ถวายงานพัดเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้าได้สั่งให้พระอุปัฏฐาก หลีกออกไปอย่ายืนขวางทางเพราะเทวดาและพรหมขอร้องจะเข้ามาเฝ้าพระพุทธเจ้าได้บ้างพระอานนทเถระเจ้าอยู่ด้วย ณ ที่นั้นเมื่อได้ยินพระพุทธเจ้าตรัสเช่นนั้น จึงสงสัยและทูลถามพระพุทธเจ้าว่าเทวดามีจิตเป็นอย่างไรมีสภาวะเป็นอย่างไรพระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า เทวดาจากหมื่นจักรวาล (๑๐ โลกธาตุ) มาขอเข้าเฝ้าต่างก็กล่าวว่าพระพุทธเจ้าจะปรินิพพานเร็วนักน่าเสียดายสำหรับเทวดาที่ปราศจากกิเลสตัณหาแล้วผู้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน สกทาคามีหรือพระอนาคามีย่อมมีสติสัมปชัญญะอดกลั้นและกล่าวว่า สังฆารธรรมทั้งหลายไม่เที่ยงหนอพระพุทธเจ้าทรงแสดงประวัติแห่งเทวดาที่มาประชุมในครั้งนั้นแก่พระอานนท^{๘๐}

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นการยกตัวอย่างเรื่องของโอปปาติกะที่มีความสัมพันธ์กับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีทั้งพรหมเทวดามาร และโอปปาติกะยังได้ปรากฏในพระไตรปิฎกอีกหลายเล่ม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก. ในสังยุตตนิกายสคาถวรรค

มีหลายตอนได้ระบุถึงวิญญานที่สัมผัสพระพุทธเจ้าโดยการพูดคุยโดยการให้เห็นด้วยตาเนื้อหูเนื้อและญาณเป็นต้นดังนี้

๑) เทวดาสังยุตต์^{๘๑} ประมวลเรื่องเทวดา (โอปปาติกะ) ที่ไปเฝ้าทูลถามปัญหาต่อพระพุทธเจ้ามีทั้งหมด ๘๑ สูตรหรือ ๘๑ ครั้งและได้แสดงคำถามคำตอบไว้ด้วย

๒) เทวปุตตสังยุตต์ ๑๑ ประมวลเรื่องเทพบุตร (โอปปาติกะ) ที่ไปเฝ้าทูลถามปัญหาต่อพระพุทธเจ้ามีทั้งหมด ๓๐ สูตรหรือ ๓๐ ครั้งและได้แสดงคำถามคำตอบไว้ด้วย

^{๗๙} วม. (ไทย) ๕/๒๖๔/๔๙.

^{๘๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๐/๑๔๙.

^{๘๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑/๑.

๓) มารสังยุตต์^{๘๒} ประมวลเรื่องมาร (โอปปาติกะ) ซึ่งไปปรากฏภายในลักษณะต่าง ๆ กันบางครั้งได้การโต้ตอบกับพระพุทธเจ้าบางครั้งมิได้พูดจากัน บางครั้งได้กล่าวภาษิตมีทั้งหมด ๒๕ สุตหรือ ๒๕ ครั้ง

๔) พรหมสังยุตต์^{๘๓} ประมวลเรื่องพรหม (โอปปาติกะ) แสดงการที่พระพรหมมาเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์ตรัสสุภาษิตโต้ตอบกันมี ๑๕ สุตหรือ ๑๕ ครั้ง

๕) ยักขสังยุตต์^{๘๔} ประมวลเรื่องยักษ์ (โอปปาติกะ) ที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์ได้ตรัสโต้ตอบมีทั้งสิ้น ๑๒ สุตหรือ ๑๒ ครั้ง

๖) สักกสังยุตต์^{๘๕} ประมวลเรื่องท้าวสักกะหรือพระอินทร์ (โอปปาติกะ) จอมเทพชั้นดาวดึงส์ที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้า ๒๕ สุตหรือ ๒๕ ครั้ง

ข. ในทีฆนิกายมหารรค

ได้กล่าวถึงการสื่อสารกันระหว่างเทวดายักษ์มารพรหมกับพระพุทธเจ้ามี ๖ สุตคือมหาปทานสูตร^{๘๖} มหาปริณิพพานสูตร^{๘๗} ขนวลสมสูตร^{๘๘} มหาโควินทสูตร^{๘๙} มหาสมยสูตร^{๙๐} และสักกปัญหสูตร^{๙๑}

ค. ในอภินายกสูตรทีฆนิกายปาฏิกรรค

กล่าวถึงท้าวมหาราชทั้ง ๔ พร้อมบริวารยกทัพเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะประทับ ณ เขาคิชฌกูฏ ถวายมนต์ชื่ออภินายกปริตรเพื่อให้พุทธบริษัทสวดป้องกันตัวจากเหล่ายักษ์พาล^{๙๒}

ง. ในขุททกนิกายวิมานวัตถุและเปตวัตถุ

รวมเรื่องเทวดาและเปรต^{๙๓} ในวิมานวัตถุรวมเรื่องเทวดาไว้ ๘๕ เรื่องในเปรตวัตถุรวมเรื่องเปรตไว้ ๕๑ เรื่อง^{๙๔}

^{๘๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๒/๘๗.

^{๘๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๒/๒๒๙.

^{๘๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๕/๓๓๗.

^{๘๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๗/๓๕๕.

^{๘๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑-๙๔/๑-๕๖.

^{๘๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๑-๒๔๐/๗๗-๑๘๐.

^{๘๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๗๓-๒๙๒/๒๐๕-๒๒๖.

^{๘๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๙๓-๓๓๐/๒๒๗-๒๕๘.

^{๙๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓๑-๓๔๓/๒๕๙-๒๗๒.

^{๙๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๔๔-๓๗๑/๒๗๓-๓๐๐.

^{๙๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๕-๒๙๕/๒๑๙-๒๔๖.

^{๙๓} ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑-๑๒๘๙/๑-๑๖๕.

^{๙๔} ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑-๘๑๔๑๖๗-๓๐๐.

จ. ในมัชฌิมนิกายมูลปัณณาสก์

มารเข้าสิงพรหมชั้นปาริสาชชาให้ขัดขวางการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า^{๙๕} และการคุกคามของมารที่ไปเข้าทอ้งพระโมคคัลลานะเพื่อทำลายท่านแต่ไม่เป็นผล^{๙๖} ตามที่พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกได้นำเรื่องนี้มาแสดงแก่พุทธบริษัทประสงคฺจะให้ทราบถึงความเป็นธรรมดา

ธรรมชาติของโอปปาติกะที่มีอยู่จริงย่อมมีวิชา ตัณหา อุปาทาน สัญญา เวทนา เช่นเดียวกับมนุษย์เพื่อให้พุทธบริษัทได้ทราบถึงธรรมะที่ได้ตรัสสั่งสอนแก่โอปปาติกะระดับต่างๆ ซึ่งโอปปาติกะเหล่านั้นได้เข้าใจและบรรลุธรรมสูงขึ้นตามลำดับมิให้พระภิกษุยึดถือเอา

โอปปาติกะเป็นสรณะหรือเป็นครูที่จะนำไปสู่มรรคผลนิพพานให้นับถือพระพุทธพระธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติพุทธบริษัท ฝ่ายฆราวาสยังต้องยึดถือเคารพเมตตาต่อโอปปาติกะโดยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ โดยการกราบไหว้คารพสักการะโดยการอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์กับโอปปาติกะกรรมเป็นเหตุปัจจัยภายในตนการได้รับอนุเคราะห์จากเทวดาเทพพรหมให้ได้รับความเจริญอย่างเสมอนั้นเป็นเหตุปัจจัยภายนอกมนุษย์ย่อมมีกรรมเป็นสมบัติของตนมารเทวดาเทพพรหมคอยช่วยเหลือตามความสัมพันธ์ที่มีต่อกันกรรมเป็นเหตุปัจจัยภายในโอปปาติกะเป็นเหตุปัจจัยภายนอก

สรุปแนวคิดความเชื่อการเข้าทรงในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในทัศนะของพระพุทธศาสนาที่มีต่อแนวคิดเรื่องการเข้าทรง ในคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ว่าด้วยหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับกรรม และการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ของหมู่สัตว์ทั้งหลาย ปฏิจจสมุปบาท เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่ใช้อธิบายกระบวนการและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของมนุษย์โดยเฉพาะเรื่องการเกิดทุกข์และการดับทุกข์แต่ส่วนที่จะเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องร่างทรงนั้นน่าจะเป็นเรื่องวิญญาน พระพุทธองค์ทรงใช้ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และจตุปปตญาณ ทำให้พระองค์ทรงทราบชัดว่าคนและสัตว์ตายแล้วเกิดอีกเพราะวิญญานยังไม่ดับลงอย่างเด็ดขาด

ในบริบทที่ได้ยกมาแสดงตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเรื่องผีจัดว่าเป็นพลังอำนาจภายนอกและมีอิทธิพลต่อมนุษย์ได้ และเรื่องหมอทรงก็เป็นหนึ่งในหลายอาชีพที่พระพุทธองค์ทรงห้ามมิให้ภิกษุกระทำดังนั้น แนวคิดเรื่องผีน่ามีมาครั้งก่อนสมัยพุทธกาลเพราะจนถึงสมัยพุทธกาลก็ยังปรากฏให้เห็นได้ว่าผีจะมาในรูปแบบของวิญญานไม่มีร่างกายให้เห็นเป็นปรากฏ การจะแสดงบทบาทอื่นใดให้คนอื่นรับรู้จะโดยวิธีการเข้าสิงร่าง สิ่งที่จะนำมาแสดงให้เห็นว่า ผีเป็นสิ่งที่อยู่หลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของสัตว์โลกซึ่งแบ่งจากลักษณะการเกิด ซึ่งเป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นว่า ผี เป็นการกำเนิดของสัตว์โลกในลักษณะหนึ่ง หลักธรรมที่ได้แสดงถึงแหล่งกำเนิดของสัตว์

^{๙๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๐๒/๕๓๘-๕๓๙.

^{๙๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๐๖-๕๑๒/๕๔๕-๕๕๐.

โลกในลักษณะที่เป็นไป คือ หลักโยนิ (กำเนิด) ๔ อย่าง โยนิ(กำเนิด) ๔ เป็นการจำแนกสัตว์ตามลักษณะการเกิด ๔ ประเภท ชลาพุชะ อัญชะ สัสเสทชะ และโอปปาติกะ ศัพท์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เรียก "สัตว์ที่ผุดเกิดขึ้น" ว่า"โอปปาติกะ" หรือ"อุปปาติกะ"ซึ่งเป็นประเภทการเกิดอีกแบบหนึ่งที่เป็นชีวิตหลังความตายโอปปาติกะ จากกำเนิด ๔ ที่ว่าถึงการเกิดของ“โอปปาติกะ”น่าจะนำไปสู่แนวคิดเรื่องวิญญาณมาเข้าทรงได้

จากข้างต้นพอจะแบ่งได้ว่าการกำเนิดของสัตว์โลกตามลักษณะของการเกิด ๔ ประเภททั้งที่มีร่างกายหรือไม่มีร่างกายให้เห็น จำต้อง สัมผัสได้นั้นย่อมมีแหล่งที่อยู่อาศัยซึ่งแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์โลกที่นั่น ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึง ภูมิ ๔ พระอนุรุทธอาจารย์ได้แสดง จิตตามภูมิชั้นไว้ ๔ ประเภทคือ กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ โลกุตตรภูมิ ภูมิเป็นสถานที่ซึ่งสรรพสัตว์ทั้งหลายจะต้องไปตามบุญกรรมที่ได้กระทำมาในอดีตกาลผ่านมานับไม่ถ้วนแม้ผู้ที่ไม่นับถือพระพุทธศาสนา ถ้าหากทำความดีก็สามารถไปยังภูมิต่างๆ ได้แต่ก็เพียง ๓ ภูมิตานั้นคือกามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ ส่วนโลกุตตรภูมิเป็นภูมิของพระอริยเจ้านั้นซึ่งในความเชื่อเรื่องการเข้าทรง ร่างทรง หรือ ม้าขี่มักจะบอกที่มาของภพภูมิของเจ้าที่เข้าทรงว่ามาจากภพภูมิใดบ้าง นอกจากภูมิซึ่งจะเป็นอยู่แล้ว และสิ่งที่จะนำไปสู่การเกิดนั้นต้องแล้วคติ ๕ อย่างที่จะนำไปเกิด คติแปลว่าทางดำเนินที่ไปถึงหรือที่ไปเกิดหลังจากตายแล้วของผู้ที่ยังท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏแบ่งตามภาวะของภูมิที่จะไปเกิดมี ๕ อย่างดังกล่าวมาแล้วแต่ถ้าแบ่งโดยถือเอาคุณลักษณะที่ดีและไม่ดีเป็นเกณฑ์ กำหนดคติดีก็แบ่งเป็น ๒ คือสุคติ – คติที่ดี และทุคติ – คติที่ไม่ดี คติทั้ง ๕ นี้เป็นที่ไปเกิดของสัตว์ผู้ยังติดข้องอยู่ในสังสารวัฏ

และอีกแนวคิดหนึ่งซึ่งเป็นสาระหลักในทางพระพุทธศาสนาเช่นกัน คือแนวคิดเรื่องโลกหน้า (ปรโลก) และการเวียนว่ายตายเกิดก็มีผลต่อแนวคิดเรื่องร่างทรง ความเชื่อในการการมีอยู่ของภพภูมิต่างๆ การเชื่อในการทำกรรมดี กรรมชั่ว หนทางในการนำไปเกิดในภพภูมินั้นตามแรงกรรมของตน จะเห็นได้ว่าความเชื่อเป็นมูลเหตุสำคัญในการจะชี้้นำให้มนุษย์กำหนดชะตาชีวิตของตนเองในการจะกระทำสิ่งใด ความเชื่อความศรัทธาในสิ่งใดนั้นสามารถนำมนุษย์ให้กระทำทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ความเชื่อความศรัทธาในการเข้าทรง จึงอาจเป็นมูลเหตุหนึ่งซึ่งนำไปสู่ผู้ที่เชื่อกระทำการต่างๆ ทั้งในทางที่ดี หรือทางที่ไม่ได้ ตามที่เจ้าทรงชี้แนะ ด้วยมาจากความเชื่อความศรัทธาในเจ้าทรงในเอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสอนพุทธบริษัทให้มีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาที่ถูกต้องที่เป็นสัมมาทิฐิ อันเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุและผล ซึ่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้กล่าวมีอยู่ ๔ ประเภทคือ **กัมมัสถา** หมายถึงเชื่อกฎแห่งกรรม กรรมคือการกระทำ กรรมที่กระทำด้วยเจตนา **วิปากัสถา** หมายถึงเชื่อผลของกรรม เป็นความเชื่อที่มาจากกรกระทำที่เป็นเหตุเป็นผล กรรมอย่างนั้น **กัมมัสสกตาสถา** เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน , เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน **ตถาคตโพธิสถา** หมายถึงมั่นใจในองค์พระตถาคตว่า

ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะส่วนหลักศรัทธาที่อยู่นอกเหนือจาก ๔ อย่างนี้ถือเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคลที่ทำให้บุคคลไม่เหมือนกันโดยเฉพาะการเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อำนาจดลบันดาลไสยศาสตร์และการเข้าทรงมีลักษณะที่ร่วมกันคือ ใช้ศรัทธาเอาความเชื่อเป็นหลักคือไม่เกิดจากการรู้ความจริง นอกจากความเชื่อและความศรัทธาแล้วยังมีหลักธรรมที่เป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวให้สัตว์โลกให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏะสงสาร